

Колекціонер Бабанський. Історія одного життя

Кропивницький
Видавець Лисенко В.Ф.
2020

УДК 908+7.074](477.65)(092)

К 60

Бабанська Н., Каракулін С., Цуканов М., Шепель Ф.
К 60 Колекціонер Бабанський. Історія одного життя. – К,
ТОВ НВП «Интерсервис», 2020, – 116 с.: іл.
ISBN 978-617-696-576-3

Нова книга, підготовлена в галереї «Єлисаветград», продовжує серію видань, що розповідають читачам про непересічних особистостей нашого степового краю, людей, для яких служіння Справі ставало сенсом всього їхнього життя. До когорти таких людей належав і герой цього видання. Воно знайомить з життєвим шляхом та багатогранною діяльністю Ігоря Тихоновича Бабанського, який був щиро закоханий в свою малу батьківщину, який присвятив життя розширенню знань сфери своїх неосяжних («леонардівських») інтересів і передачі їх майбутнім поколінням. Багато сторінок віддано спогадам про Ігоря Тихоновича рідних, друзів, знайомих.

Книга багато ілюстрована фотографіями з архіву сім'ї Бабанських.

Видання адресоване любителям краєзнавства, всім небайдужим до історії рідного краю.

УДК 908+7.074](477.65)(092)

***«І як би була така можливість
і моя воля, я б одну з яскравих зірок
назвав би іменем Бабанського...»***

*Борис Хижняк,
заслужений працівник
народної освіти України*

У серії книг, виданих останніми роками галереєю «Єлисаветград», біографічна оповідь про збирачів старожитностей – не перша. Наші прихильники добре пам'ятають книгу «Колекціонер Ільїн: 20 років по тому». Головний же герой видання, яке тримаєте в руках, теж кіровоградець, видатний колекціонер-нумізмат, людина з кола Олександра Борисовича.

Ігор Тихонович Бабанський – а мова саме про нього – належить до непересічних особистостей. Він настільки багатогранний талант у багатьох сферах гуманітарної діяльності, що його до певної міри не гріх порівняти з особистостями доби Відродження. Саме тому, коли його донька Ніна Ігорівна Бабанська запропонувала допомогу в створенні біографії свого батька, я охоче погодився.

Цікаво, що біографія Ігоря Бабанського – це ще й свого роду енциклопедія рідного краю ХХ століття. Вона тісно переплітається не тільки з головними подіями минулої епохи, але й з життям багатьох відомих людей, котрі залишили помітний слід не тільки в історії міста на Інгулі. Тут і родина Лангемаків, котра дала світу одного з творців зброї перемоги над нацизмом – легендарних «Катюш». І дружба з літератором непростой долі Павлом Негретовим. І згадка про листування з племінником Лесі Українки поетом і прозаїком Юрієм Косачем з Нью-Йорка. І товаришування із згаданим уже Олександром Ільїним та багатьма іншими видатними й просто відомими...

Крім тексту, підготовленого авторською групою, книга містить ряд спогадів про Ігоря Тихоновича, записаних не тільки від жителів Кропивницького, а навіть Ізраїлю. А ще тут багато ілюстративного матеріалу.

Сподіваємося, що яскрава біографія колекціонера й педагога Ігоря Бабанського допоможе Вам, Читачу, краще дізнатися про минуле рідного краю та його талановитих людей.

**Власник галереї «Єлисаветград»
Микола Цуканов**

НЕПЕРЕСІЧНА ОСОБИСТІТЬ

Складно собі навіть уявити наскільки об'ємною й невичерпною є тема, пов'язана з життям і діяльністю Ігоря Тихоновича Бабанського (1923-1992), багатьом відомого як пристрасного колекціонера й збирача старожитностей, нумізмата, краєзнавця й прогресивного педагога.

Ветеран педагогічної праці, заслужений працівник народної освіти України Борис Хижняк, який знав Ігоря Тихоновича зі студентської пори і протягом всього життя співпрацював з ним, писав:

Ігор Тихонович Бабанський

*Борис Хижняк (зліва)
на відкритті вітрини
І.Т. Бабанського в обласному
краєзнавчому музеї*

«Серед талановитих людей нашого краю, з когорти соратників Сухомлинського почесне місце посідає І.Т.Бабанський – особистість яскрава, непересічна, дуже енергійна, людина яка на зламі ХХ-ХХІ ст. була одна з відомих постатей інтелектуального та громадського поступу Кіровоградщини. Красномовним свідченням багатогранності таланту цієї людини є його спадщина, що дає благодатний матеріал

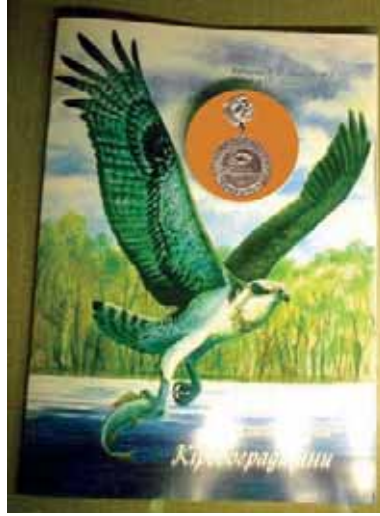
для досліджень фахівцями цілого ряду наук. Чому зроблене людиною впродовж багатьох років, розкривається і оцінюється не відразу? А лише тоді, коли вона відходить з життя, а то й через певний період починаємо розуміти, по-справжньому відчувати і бачити, що вона зробила, який слід на землі зали-

шила після себе для нащадків, для майбутнього. Так сталося подібне і з І.Т.Бабанським, ім'я якого відомо широкому педагогічному загалу і громадськості та довго залишалося в тенетах думок, аж поки його донька, вчитель біології та екології НВК «Кіровоградський колегіум» Н.І.Бабанська не вирішила зробити і сказати на повний голос, що було головне в житті її батька, де його відшукати, і, можливо, в зернах залишених, нерозкритих його ідей і заповітних стежинах незакінчених ним досліджень природи степового краю і мрій про ненаписану його та його пращурів прадавню історію.»

Ця книга, завдяки зусиллям відомого на Кіровоградщині і в Україні галериста Миколи Цуканова, є втіленням мрій доньки, друзів і соратників Ігоря Тихоновича Бабанського. Книга про того, хто «зробив вагомий внесок у написання Червоної Книги Кіровоградщини, опис та збереження заповідних місць степового краю».

Про людину, котра захоплювалася ботанікою, зоологією, геологією, хімією, археологією, історією, колекціонуванням, того, хто одним з перших в області ініціював «створення куточків історії або навіть музеїв при навчальних закладах», згадували в своїх публікаціях відомі в області люди, котрі його знали особисто.

Так, освітянин Борис Хижняк та природолюб і фотограф Михайло Ножнов. Останній, до речі, з особливою любов'ю і пієтетом називав Бабанського «людиною з чарівною поєднанням». Ім'я Бабанського неодноразово згадується в «Історичних календарях Кіровоградщини» та довідковій книзі «Постаті степової Еллади» Володимира Боська, зокрема, в зв'язку з тим, що «з 2001 року Кіровоградським колегіумом суспільно-природничо-гуманітарної спеціалізації започатковано проведення республіканських конкурсів еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді імені Ігоря Бабанського, переможцям якого вручається срібна медаль «За захист довкілля» імені І.Т.Бабанського».

*Фрагменти експозиції природознавчого відділу
обласного краєзнавчого музею, присвячені І.Т. Бабанському*

Свого часу обласна і навіть всесоюзна преса друкувала
праці й самого Бабанського.

*Портрет І.Т. Бабанського в експозиції музею Інституту післядипломної
практики обласного управління освіти*

*І.Т. Бабанський на лекції в Інституті післядипломної практики
обласного управління освіти*

Презентація фонду І.Т. Бабанського в обласному архіві

Хоча, на думку відомого краєзнавця Лариси Гайди, саме якраз відсутність на той час широкого кола мас-медіа позбавила земляків повної уяви про глибочінь, розмах і значимість діяльності того, чим він займався.

Як працівник обласного інституту удосконалення вчителів, а потім – інспектор шкіл обласного відділу народної освіти – стояв біля витоків учнівських виробничих бригад, розробив методику їх організації і роботи, втілював їх в життя, популяризував перспективність їх впровадження і дослідництва.

Чимало цікавого про невгамовне життя і діяльність Ігоря Бабанського можна знайти і в Держаному архіві Кіровоградської області (ДАКІРО), фонди якого останнім часом поповнилися важливими документами й матеріалами, люб'язно переданими туди його донькою Ніною Ігорівною.

*Першовідкривач Золотих стежин Кіровоградщини
Ігор Бабанський*

З РОДИНИ «ВОРОГА НАРОДУ»

*Мама Ігоря Тихоновича –
Ніна Акимівна (в центрі)*

*Батько Ігоря Тихоновича –
Тихон Іванович у формі офіцера*

Для широкого загалу невідомими лишилися чимало сторінок з особистого життя, історії роду та неймовірно цікавого оточення Ігоря Бабанського. Багато нового про родину розповіла педагог, продовжувач батькової справи і активна просвітителька Ніна Бабанська, котра з любов'ю зберігає все, що стосується сімейного дерева.

Знакову інформацію знаходимо у третій книзі «Реабілітовані історією. Кіровоградська область»: *«Бабанський Тихін Іванович, 1891 р.н., с.Олексіївка (за даними Б.Хижняка – Лутківка) Маловисківського району, українець, освіта середня, проживав у місті Кірове, технік виробничого відділу заводу «Червона зірка». Заарештований 16.10.1930 Зінов'євським МВ ДПУ (антирадянська агітація). Зінов'євською міськпрокуратурою 11.10.1931 справа припинена, з-під варти звіль-*

нений. ...як старший бухгалтер транспортної контори облспоживспілки заарештований 14.09.1937 Кіровським МВ НКВС (контрреволюційна діяльність, зв'язки з Польщею). Засуджений 02.11.1937 трійкою УНКВС Миколаївської області до розстрілу, вирок виконано 19.11.1937. Реабілітований 05.10.1957 Кіровоградським облсудом».

Як і в багатьох схожих випадках, сім'я нічого не знала. Дружині, Ніні Якимівні, відмовили в останньому побаченні з чоловіком. Подальші пошуки були безрезультатними. Родина стала жити тяжче не лише матеріально, але й морально. Клеймо «ворогів народу» у всіх життєвих ситуаціях давало про себе знати.

Втім, краєзнавцю Федору Шепелю вже в XXI столітті вдалося знайти «Акт...», в якому безпосередньо йдеться про розстріл Тихона Бабанського (книга «Ніхто не хотів помирати. Репресований Єлисавет-Зінов'євськ-Кірове-Кіровоград»).

Звісно, питання про репресії щодо Тихона Бабанського потребує окремого дослідження. Оскільки тільки на один із запитів його сина Ігоря Бабанського до обласного управління КДБ щодо долі свого батька прийшла відповідь, де, зокрема, говорилося: «Ваш отец в 1920, 1929 и 1930 годах арестовывался органами ОГПУ». Тобто мова йде про цілу серію арештів...

Втім, звернемо увагу на окремі епізоди яскраво і достовірно написані зі слів І.Т.Бабанського у газетному нарисі, характерному для часу «перестройки» кінця 80-х років минулого століття, відомими лауреатами обласної краєзнавчої премії імені Володимира Ястребова науковцями Віктором Білоусом та Віталієм Постолатієм «Жила-була людина».

«Яке сьогодні число? 7 листопада? Двадцята річниця революції... То, можливо, цієї ночі не розстріляють? Тихон Іванович Бабанський лежав на нарах. Думка мляво і невпопад вихоплювала із закутів пам'яті прожиті. Душа перед тим, як розпрощатися з тілом, підсумовувала земний наробок.

Газетний нарис «Жила-була людина»

На одному з останніх допитів слідчий кинув йому, що він є невинним ворогом Радянської влади.. Чим же він завинив перед нею?

Його батькові було шістнадцять коли ліквідували кріпацтво. Тужився на своєму клаптеві, але справжнім господарем

Тихон Бабанський (праворуч)

так і не став. Під час колективізації в нього забрали близько п'яти десятин землі, забрали в колгосп пару коней, сякий-такий реманент.

Тихон в сім'ї був пізньою дитиною, пестунчиком. Мав чималі здібності до навчання. Як не

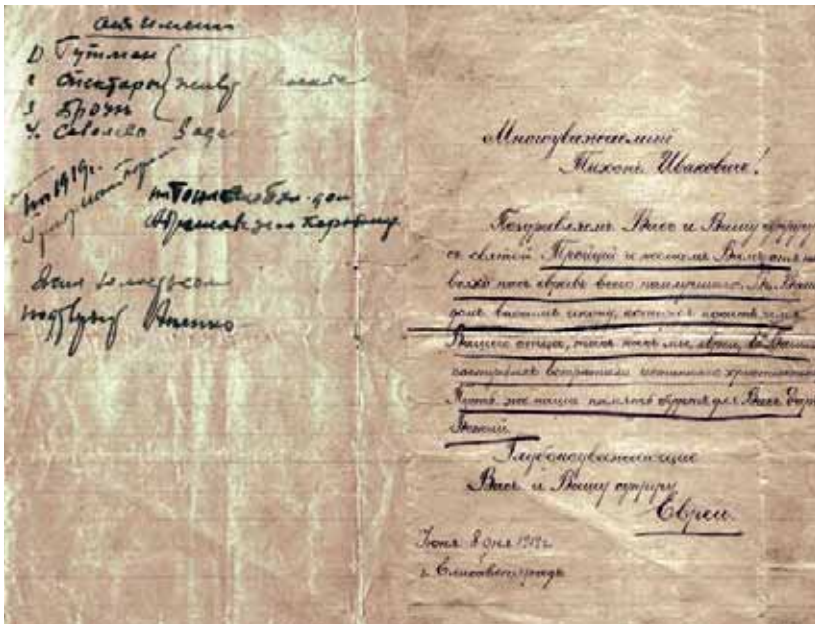
Свідоцтво Т.І. Бабанському на отримання пільг при проходженні військової служби.

Грамота за проходження курсів перепідготовки в Червоній армії

було сутужно батькові – тягнувся з останнього, – пристроїв-таки сина до сестри в Новомиргород. Там він після навчання в сільській школі пішов в міське училище. Важке то було навчання. Бодай і не згадувати! З нього, холопського, діти багатіїв кепкували, знущались...».

Тяжко здобута освіта згодом дала право Тихону Бананському отримати пільги при проходженні військової служби в армії та можливість дослужитись під час Першої світової війни до офіцерського чину поручника 11-го піхотного Псковського Генерал-фельдмаршала князя Кутузова-Смоленського полку 3-ї піхотної дивізії 11-ї армії, якою в 1917-му році командував його земляк генерал Іван Ерделі.

Лист-подяка євреїв, врятованих Тихоном Івановичем.

Воював і за віру, і за царя, і за батьківщину на совість, про що свідчили нагороди, в тому числі два Георгіївських хреста. «Доля таки всміхнулася йому: його, бувалого солдата, тямущого, грамотного направили в Київську школу прапорщиків. Золоті погони – і знову окопи, війна».

«Лише раз за всю громадянську і одяг військову форму. Було це під час григор'ївського заколоту. Сховав у себе на квартирі чотири єврейські сім'ї. Одяг офіцерську форму, начепив нагороди, начистив до блиску чоботи. До «можливого останнього параду» готувався як належить.

Сп'янілих від крові і самогону бандитів зустрів на порозі «при повному параді»: «– Що потрібно?! – Жидів шукаємо... – Які тут можуть бути жиди? Ви що, не бачите, хто перед вами?!»

Так і не пустив непроханих гостей до хати.

Після врятовані люди подарували ікону у важкому срібному окладі, написали на листі щиру подяку.

Ота ікона прогодувала Бабанських у страшному 1933 році, врятувала від голодної смерті, але не могла врятувати від «чрезвичайників».

Яким Бабанський,
дід Ігоря Тихоновича.

Лист діда Якіма з Бобринця: «Бобринец 21 дня (місяць не вказано – авт.) 1932 г. Дорогие мои Тихон, Иван, Нина и Орик (так в родині називали Ігоря – авт.)! И так от выезда Т. И. (Тихона Ивановича – авт.) из Бобринца не имею от вас дорогие вестей. Как Ниночка твое здоровье? Мне очень плохое, потому что нет хорошего питания. В бытность Т. И. в Бобринце тогда

нам давали хлеб... Поэтому обращаюсь к тебе дорогая... постарайся каким-нибудь способом прислать хоть какой-нибудь крупы... пришлите хоть по почте буханку хлеба вместе с крупой, а то у нас её нет... буду тебе и Нине

благодарен... я пропадаю... целую дорогого Орика. Пускай он пишет дедушке Целую Ваш отец Аким».

Вперше його арештувала ЧК після того, як місто залишили білі. Підозра – колишній офіцер. Проте невдовзі випустили – ніяких зв'язків з денікінцями у нього не було.

Офіцерство стало його тавром на все життя. Вже почав обмірковувати, як крокувати в ногу з новим життям, подумував, чи не вступити до партії. А тут – нова неприємність. У 1922 році на поштамті виявили недостачу грошей при прийомі телеграм. Підозра впала на нього – колишнього царського офіцера. Довести – не довели, посадити – не посадили, але потягали. Про партію, нове життя довелось забути. Для них він завжди буде «колишнім», а забуде – нагадають.

Нагадали в 1927, коли прийшли з обшуком. Шукали зброю. Не знайшли. А підставою для обшуку була досить цікава причина. В одному з листів, надісланому з Одеси, він писав, що придбав для Орика (домашнє ім'я сина) пістолет. Лист був прочитаний стороннім оком...

У січні 1930 його арештували. Через 56 днів відпустили, а у ніч на 17 жовтня 1930 року його арештували знову. У постанові на арешт Бабанського значилось «Колишній офіцер, монархіст систематично здійснював антирадянську агітацію, групує навколо себе офіцерів і ворогів Радянської влади» Перші два тижні в допрі. Бабанський ще твердив, що «до арешту висловлювався у відповідності з політикою партії і радянської влади, а після арешту взагалі політичних розмов ні с ким не вів». А йому повторювали й повторювали одні і ті ж запитання.

Здавало здоров'я, почалась депресія. Через два місяці Тихон Іванович зізнався в найсокровеннішій таємниці сім'ї. В 1927 році дядько його дружині виїздив до Польщі. А в дружини збереглися документи на 2 десятини землі на Волині (її посаг). Ось цю землю вони й продали через Мар'яна Броцького за 130 карбованців і 12 доларів...

Лише після зізнання до нього допустили лікарів. Ті констатували, що стан здоров'я поганий, йому «рекомендовано проживання в умовах південного клімату», куди слідчий пообіцяв його неодмінно відправити. Остаточо зломлено його через півроку після арешту. У березні він підписує один за одним декілька заготовлених слідчими протоколів допитів з характерними для того часу заголовками: «Історія мого залучення до військово-офіцерської організації», «План військового повстання в Зінов'євську!», «Моя шкідлива діяльність».

У липні 1931 року тюремний лікар констатував у Бабанського туберкульоз, а слідчий попросив для нього п'ять років таборів у місцях з «відповідним» кліматом. Але Тихону Івановичу потрапити туди не вдалося.

Ніна Якимівна, дружина, не могла змиритись з арештом чоловіка. Спочатку писала заяви до ДПУ, просила прискорити розслідування, так як третій місяць з дитиною в матеріальній скруті – все з дому продано. Дожились до того, що сидіти ні на чому, майже все майно перейшло на барахолку. Але людей, яких поставили на вістрі класової боротьби, подібні сентименти розжалобити не могли. Тоді жінка збрала всілякі довідки, запоруки, написаний євреями лист, який вони колись вручили з іконою (єдиною дорогою річчю, що зосталась у домі), залишила малого Ігорька у родичів і поїхала у столицю до самого Косіора.

Їй таки пощастило потрапити на прийом, правда, до помічника, але ж... Після дзвіночка з Харкова до обласного ДПУ з вказівкою розібратись, справу Бабанського вивчив одеський опер-уповноважений, який дійшов до висновку, що для звинувачення арештованого немає достатніх підстав. 26 вересня 1931 року справу було припинено.

З тюрми Бабанський вийшов хворим і морально зламанним. Тільки завдяки клопотанню Ніни Якімовни Тихін Бабанський прожив ще сім років.

Біля будинку номер 25 «воронок» зупинився в ніч на 14 вересня 1937 року, а вже через місяць слідчий НКВС пи-

Лист-порука за благонадійність Тихона Бабанського
(один з документів, зібраних Ніною Якимівною для Косіора)

сав звинувачувальний висновок і відійшовши від штампів, із задоволенням процитував свого підопічного: «Для розгортання своєї контрреволюційної роботи доводив робітникам і службовцям, що за Радянської влади вони ніколи не зможуть добре жити». Маленький Ігорьок на все життя запам'ятав останнє побачення з батьком, на яке він прийшов разом з мамою: він не міг відвести очей від його ніг, розпухлих так, що ледве вмішались в старі калоші, і слова батька «Нині, я больше этого не выдержу – подпишу всё, что скажут...» Його розстріляли згідно з рішенням судової «трійки» управління НКВС 19 листопада 1937 року опівночі. Дані про місце страти і поховання Бабанського в справі відсутні. Реабілітований Тихон Іванович був у 1957 році».

Додамо тільки, коли Тихона Івановича заарештували черговий в тридцятому році, проходив за справою «Вес-

Колишній будинок Бабанських на вулиці Гагаріна (Олексіївській), 25.

на», найчисельнішими фігурантами якої були колишні офіцери царської армії з усієї території СРСР: від України до Сахаліну, й від пустель півдня до арктичного кола!

Зрозуміло, не лише Голодомором та репресіями жив колишній Єлисаветград-Зінов'ївськ-Кірово-Кіровоград... тієї пори. Тому було б упущенням не згадати про ще один цікавий документ, котрий стосується біографії Тихона Бабанського в добу ...українізації (!) 20-х років минулого століття.

«№18.15 травня 1926 р.

Завод «ЧЕРВОНА ЗІРКА» м.Зінов'ївське. (Закреслено. Зверху фіолетовим чорнилом написано «Кірово» – авт.).

Дійсно на один рік із дня видачі.

Посвідчення.

Видано це службовцеві заводу «Червона Зірка» тов. Бабанському Т.І. в тім, що офіційною перевіркою знання укромови 15 травня 1926 р. його віднесено урядницькою комісією до першої категорії.

Голова заводської комісії для українізації Підпис (нерозбірливий – авт.).

Член комісії Стоянов.

Ротатор зав. «Червона Зірка. Тираж 600, №31».

Цю довідку особливо цікаво читати у зв'язку з введенням 2019 року нового українського правопису, тобто його історії.

ДИТИНСТВО Й ПЕРЕДВОЄННА ЮНІСТЬ

Сім'я Бабанських. Тихон Іванович, маленький Ігорьок, Ніна Якимівна. 1927 р.

Ігор-першокласник з улюбленим котом. 1930 р.

Втім, звичайно, головна подія двадцятих для Тихона Івановича та його дружини Ніни Якимівни (для нашої розповіді, зокрема) трапилася 1 липня 1923 року, коли в Єлисаветграді народився їх син Ігор.

Відомо, що серед народжених цього року небагато лишилося живими. Забрала Друга світова. Вижив тільки один із ста! Ігорю, можна сказати поталанило. А ось до роду Бабанських в цілому ХХ століття виявилось немилосердним. Під час революцій та війн, голодоморів та репресій загинуло й померло більше десяти найрідших йому людей.

1

2

3

4

5

6

7

8

9

1 – дідусь Яким Бабанський, помер під час Голодомору;
2 – бабуся Марія Бабанська, померла через постійні недоїдання від сухот;

3 – батько Тихон Бабанський, розстріляний в 1937 році, як ворог народу;

4-5 – мама Ніна Бабанська вижила, але п'ять братів і сестер – всі загинули трагічно: дві сестри померли в голодомор, одна зникла безвісті:

6 – дядько (брат мами) Віктор Бабанський, військовий лікар, загинув під час Громадянської війни в Криму захищаючи житло татар, яких лікував;

7 – дядько (брат мами) Жорж Бабанський, військовий моряк, загинув під час воєнних дій Першої світової на Чорному морі;

8 – дружина Віра Бабанська, втративши здоров'я на каторжних роботах в Німеччині під час Другої світової, по поверненню тяжко хворіла і померла від наслідків;

9 – онук Олег Болілій, трагічно загинув у лихих дев'яності.

Втім, повернемося до Ігоря Тихоновича. Спочатку він навчався у 8-й школі, згодом – в 24-й, а атестат про середню освіту отримав у 1941 році якраз напередодні німецько-радянської війни вже в 11-й.

Ігорьок Бабанський в школі №24 (3-й зправа в верхньому ряду), 1936 р.

 УРСР
 НАРОДНИЙ КОМІСАРІАТ ОСВІТИ
АТЕСТАТ

ВИДАНО ЦЕЙ АТЕСТАТ Бабанському Ігорю Максимовичу
 ШО НАРОДИ бав В 1923 РОЦІ, В ТОМУ, ШО Львів
 НАВЧАВся В Тришівській СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ
Тришівград
Львівської

ЗАКРИВ ПОВНИЙ КУРС ЦЕЇ ШКОЛИ І ВІЯВИВ
 ПРИ Відмінно ПОВЕДІНЦІ ТАКІ ЗНАННЯ:

З української мови <u>Добре</u>	З географії <u>Відмінно</u>
З української літератури <u>Добре</u>	З фізики <u>Відмінно</u>
З російської мови <u>Добре</u>	З хімії <u>Добре</u>
З російської літератури <u>Добре</u>	З геології і мінералогії <u>Відмінно</u>
З арифметики <u>Добре</u>	З астрономії <u>Відмінно</u>
З алгебри <u>Добре</u>	З історії <u>Відмінно</u>
З геометрії <u>Добре</u>	З новітньої мови <u>Добре</u>
З тригонометрії <u>Добре</u>	З малювання <u>Добре</u>
З природознавства <u>Добре</u>	З креслення <u>Добре</u>
З історії <u>Добре</u>	З слівес <u>Добре</u>
З Конституції СРСР і УРСР <u>Добре</u>	З фізикультури <u>Відмінно</u>
	З військової справи <u>Відмінно</u>

№ 105

18. грудня 1941 р.

ДИРЕКТОР ШКОЛИ
 УЧИТЕЛІ: Савченко - Іван
Григорів - Іван
Степан

Атестат Ігоря Бабанського

«Походи» Ігоря по школах були зумовлені його статусом сина «ворога народу», який переслідував його все життя. Перехід в 11-у школу зумовлений підтримкою вчителів цієї школи Віктора Лангемака (брата Георгія Лангемака) та Григорія Чернявського, що жили по сусідству.

*Ігор на уроці математики,
школа №11.*

Привертає увагу той факт, що серед його довоєнних дитячих друзів за місцем проживання були брати з родини Лангемаків, з якими Бабанські дружили сім'ями. Їх будинок знаходився по сусідству – на вулиці Олексіївській. Вони теж офіційно належали до прошарку населення «ворогів народу». У Ніни Бабанської досі зберігається чудове фото трьох хлопчаків. Поряд з малим Ігорем Бабанським діти розстріляного в роки Великого Терору вчителя Віктора Лангемака.

Зауважимо, що його брат, колишній випускник Єлисаветградської гімназії – Георгій Лангемак, один з творців реактивної установки «Катюша» – був репресований роком раніше, у 1937-му. Хоч і з'явився на світ майбутній конструктор у Старобільську, розташованому на широковідомій нині річці Айдар, але вже через рік після цього батьки переїхали до Єлисаветграда. Тут він зростав і з 1907 по 1916 рік навчався в місцевій восьмирічній гімназії, яку закінчив із срібною медаллю при зразковій поведінці.

*Друзі Ігоря, діти Віктора Лангемака,
біля басейну у дворі Бабанських
(Ігор – праворуч). 1933-1934 рр.*

Під час Великого Терору, в 1938 році, попри значні заслуги перед радянською владою, Георгія Лангемака розстріляли. (Виявляється, крім інших «гріхів», ще в 1921 році він брав участь у знаменитому антибільшовицькому повстанні моряків Кронштадта і вже тоді радянською владою був засуджений до розстрілу). Через кілька місяців та ж сама доля спіткала й брата Віктора. На даний час обоє реабілітовані як жертви політичних репресій. У 1970 р Міжнародний астрономічний союз присвоїв ім'я Георгія Лангемака кратеру на зворотному боці Місяця.

Повернутися до розмови про шкільне дитинство Ігоря Бабанського дає можливість так звана «Поема про трьох друзів». Виявляється, серед однокласників по 11-й школі міста Кіровограда, крім самого Ігоря, були й інші непересічні особистості.

Випускники-однокласники Ігоря Бабанського.

І ось саме про їх молодечу довоєнну дружбу напередодні нападу гітлерівців на нашу країну розповів у веселій

«Поємі про трьох друзів» один із них – шкільний товариш Ігоря – Костянтин Сидляров.

У цьому віршованому творі, за нехитрими образами юних вакханців «барона Бабанського», «герцога Сидляро» та «лорда Негрета» легко впізнаються герої-випускники останніх мирних і безтурботних днів 1941 року: *«Когда, собравшись тесным кругом, //Втроём часами у вина //Мы балагурили друг с другом...»*. Цікаво, що вгадуються навіть деякі справжні біографічні штрихи героїв. *«...Негрет... какой-то выдумал проект //О реставрации спартанства»* або *«Ему Бабанский отвечал:... //С разбитым сердцем я простился //С чудным садом...//Потом увлёкся горным делом, //Повсюду золото искал»*.

Ігор з другом «Котом» Сидляровим

Прихильність Ігоря Бабанського до мандрів, всесвітньої історії, географії, мистецтва, музики, зокрема, так і вблизикує за кожним віршованим рядком.

На превеликий жаль, надалі у всіх трьох доля склалася трагічно. Сидляров загинув у перші дні війни. Негретов потрапив в оточення, пережив окупацію й радянські концтабори. Бабанський з коханою дівчиною був насильно вивезений до Німеччини на каторжні роботи.

У РОКИ ВІЙНИ

Але про все по порядку... У перші місяці окупації Ігорю, який мріяв бути льотчиком, довелося працювати на громадських роботах по облаштуванню Кіровоградського аеродрому.

Ігор з Вірою. 1941 р.

Потім, як випливає з родинної розповіді, їх разом з Вірою, майбутньою дружиною, німці хапають прямо під час прогулянки містом і відправляють на каторжні роботи до Рейху. Тяжка праця на якогось бауера, котрий здав їх до концтабору.

Війна наближалася до кінця. Підчас одного з бомбардувань союзників ув'язнених гнали до лісу. Ігор з Вірою побігли в поле, прямо під вибухи і втекли з місця ув'язнення. Вагітну Віру гітлерівці мали намір стратити як іудейку.

Втім, далі доля посміхнулася. Завдяки досконалому володінню німецькою мовою, знанню основ садівництва один із місцевих жителів, Ріхард, узяв до себе в маєток Ігоря Бабанського садівником, а Віру – в якості працівниці по господарству. На диво, між німецьким роботодавцем і вихідцями з України склалися дружні стосунки. Ріхард влаш-

тував Ігоря на авіаційний завод, а згодом – допоміг знайти частини Червоної Армії. (Принагідно додамо, що навіть після війни сім'ї, які подружилися, листувалися до 1957 року. Обмінювались листами, навіть школярка Ніна листувалася з сином тієї німецької родини (його теж звали Ріхард).

Отож, з приходом Червоної Армії, Ігор одягнув військову форму, а Віра продовжувала працювати у Ріхарда, чекаючи на дитину.

Саме тоді, 29 вересня 1945 року, в бранденбургському містечку Луккенвальде, відомому на той час концтабором і диверсійною школою, у них народилася донька Ніна.

Молодий батько, Ігор Бабанський, лишився проходити військову службу в Німеччині, а його кохана з донькою вирушили додому. Долаючи неймовірні труднощі (практично всю дорогу молодій мамі доводилося простояти, тому у неї ... носки вросли в тіло!). Віра Василівна з хворим на запалення легень немовлям повернулася до Кіровограда.

*Ігор Бабанський та Ріхард (праворуч)
в останні місяці війни.*

*Ігор Бабанський на службі
в Радянській зоні окупації Німеччини*

Одружилися аж у 1947 році, після демобілізації Ігоря, котрий повернувся додому молодшим лейтенантом.

Той лихий період міг би стати сюжетом захоплюючого багатосерійного фільму. Власне, як і розповідь про повернення додому та злиденне життя в розбомбленому німцями будинку. Коли йшов дощ, Ніна разом з батьком чим могла «латала» дірявий дах. До того ж, мешкали поряд з сусідом, котрий (на думку сім'ї) в роки «єжовщини» підвів Тихона Бабанського під розстріл, а потім продовжував псувати життя вже його сину та сім'ї. Як не дивно, всю ту неприязнь «розумів» собака Бабанських Рекс. Він не давав проходу сусіду. І саме через останнього Бабанський змушений був відвезти Рекса аж до Миколаєва. Втім, через рік, обірвавши ланцюг, розумна тварина, здолавши чимало кілометрів, повернулася до будинку по Олексіївській, неймовірно порадувавши родину Бабанських, особливо ж школярку Ніну.

Ніна з Рексом

ВІД САДІВНИКА ДО ПЕДАГОГА

В 1947 році демобілізувавшись, Ігор Тихонович повертається до рідної матері у м. Кіровоград. Його душа вже тоді була проникнута тягою до знівченою воєнною розрухою природи, її відтворенням. Працює в міській службі зеленого господарства садівником, техніком, квітководом. Як технічний керівник Тресту зеленого господарства підсаджує знищені війною зелені насадження міського саду, бере участь у розбивці парку фортеці Святої Єлисавети, майбутнього району сільськогосподарської виставки (нині район телевежі), Ковалівського парку, узбережжя Інгулу та Сугоклеї, та закладці дендропарку.

Працюючи з дорослими він глибоко розумів, що збереження навколишнього довкілля, його відтворення ляже на плечі молодого покоління. З цим думками він у серпні 1953 року прийшов працювати керівником гуртків обласної станції юних натуралістів, маючи тут здійснити свої наміри наукових досліджень флори і фауни степового краю.

Ігор Бабанський по поверненні додому

Садівник Зеленгоспу І. Бабанський під час формування ландшафту парку ім. Леніна. Кін. 40-х рр.

Бабанський в лабораторії станції юних натуралістів. 1954 р.

Тут співпрацює з відомими на той час організаторами і засновниками юнацької роботи Тюріним, Загребою, Ліфером та ін.

Бабанський на станції юннатів з директором Тюріним

Відчуваючи потребу в знаннях вступає до Уманського сільськогосподарського інституту і в 1958 році отримує диплом з відзнакою за спеціальністю вченого агронома-плодоовочівника.

І. Бабанський під час навчання в Уманському сільськогосподарському інституті (підготовка до екзаменів; практичні заняття в теплицях Софіївського парку).

Близьке знайомство з популярним Уманським парком приводить Ігоря Тихоновича до мрії створити подібне розмаїття представництва рослинного світу і в Кіровограді. З його легкої та турботливої руки рідкісні рослини з'являються, і досі живуть, на станції юних натуралістів і території майбутньої обласної сільськогосподарської виставки.

В період його роботи на станції в області розгортається юнацький рух, створюється пришкільні навчально-дослідні ділянки. Ним зроблено наукове обґрунтування дослідницької роботи в школі, підготовлені примірні Положення навчально-дослідницьких ділянок, різноманітні методичні розробки щодо ведення гурткової роботи біологів-дослідників в зоні ризикованого землекористування степом.

І. Бабанський з другом і колегою Ф. Шаповаловим в садку на станції юннатів.

За його ініціативи та безпосередньої участі розробляється цільова комплексна програма створення пришкільних ділянок з відділами колекційних та лікарських рослин. Завдячуючи йому стали відомими своїми дослідженнями з рослинництва Новгородківська початкова школа №2, Веселівська семирічна, Помічнянська №2, Онуфріївська і Златопільська десятирічки та ін.

І.Т. Бабанський з вихованцями на Всесоюзній сільськогосподарській виставці в Москві.

Юннати обласної станції, його вихованці, беруть участь у виставках досягнень народного господарства, обласних і на рівні держави. В Москві діти і Ігор Тихонович отримали золоті й срібні медалі на Всесоюзній сільськогосподарській виставці.

Багаторічна дружба та тісна співпраця пов'язувала Ігоря Бабанського з Борисом Хижняком, в майбутньому – завідуючим обласним відділом народної освіти в Кіровоградській області.

Повіднення до медалі ВСГВ І. Бабанського.

«Саме на ці роки припадають мої перші зустрічі з Ігорем Тихоновичем. Перша з них вийшла випадково, або з обставин, які здаються просто неймовірними.

Нас, студентів пединституту, в 1956 році направили працювати в Єлисаветградківку по збиранню «жуків-довгоносиків». На околиці в полі було два кургани. Один пристосували під «пересувний курник», а в другому, як і годиться, поселились лисиці. Лисиці, звісно нещадно крали курей. Нам виділили день щоб розкопати їх нори і лисиць вилловити. Їх виявилось п'ять. Ми між собою їх поділили. Мені дісталися двоє лисенят. Повернувшись до Кіровограду, я розшукав станцію юннатів і приніс лисичок. От тоді Тюрін, директор, і познайомив мене з Бабанським. Мені здалося не з великою радістю Ігор Тихонович прийняв подарунок, оцінивши наш вчинок, як порушення природного балансу. А лисенята ще довго бавили дітлахів своєю поведінкою, розгулюючи у вольєрах поруч з різними звірятами і птахами, що наповнювали живий куточок цього закладу. Для кіровоградців це був перший «звіринець», започаткований Ігорем Тихоновичем для знедолених звірят».

Ігор Тихонович з тваринами.

«Та наступив період підвищеної уваги до політехнічного навчання, і завідуючий відділом освіти Сухенко В.П. запрошує Бабанського до обласного Інституту удосконалення вчителів методистом-агрономом. А згодом він очолює кабінет трудового і виробничого навчання цього ж інституту. Це був період його наукового злету як методиста. Завдячуючи його вмілій роботі на освітянському видноколі викристалізуються такі відомі постаті трудового навчання, як Ф.Ф.Оксанич, П.Ф.Козуль, І.Г.Ткаченко, М.М.Ставчанський, А.А.Москаленко.

П.Ф.Козуль

І.Г.Ткаченко

То був дуже напружений і щасливий період трудового життя. Ігор Тихонович був першим ініціатором трудового навчання в шкільних майстернях, писав методичні рекомендації, посібники по організації і роботі майстерень, трудових бригад в колгоспах, оздоровчих таборів праці і відпочинку, в тому числі міжнародних, що на той час було нонсенсом. А підтвердилась далекоглядність Бабанського лише в наш час, коли міжнародні табори надзвичайно актуальні! Виходить, що Бабанський бачив їх перспективу на багато десятиліть наперед! Ініціював також зльоти юних фахівців.

*І. Бабанський на відкритті республіканського зльоту-конкурсу юних садівників.
Кіровоградщина, поч. 60-х рр.*

Це все не тільки мало наукову цінність, але і підвищувало самооцінку учнівської молоді, а й надавало можливість набутися професією, брати посильну участь у збагаченні добробуту країни. (Принагідно додамо, що й пізніше Ігоря Тихоновича не покидало намагання зробити працю школярів корисною для своєї держави. Так, уже в 70-ті роки минулого століття, він «підкинув ідею» колезі і другу Ставчанському з Гайворона щодо виготовлення «шаф-стінок» для шкіл. З легкої руки друзів місцевий шкільний виробничий комбінат (і не тільки) почав їх виготовляти. Замовляли школи Кіровограда і навіть Миколаївської, Полтавської, Черкаської областей...

Переможці зльотів були постійними учасниками обласних, Всесоюзних та республіканських виставок народного господарства в Києві та Москві. В 50-60-ті Бабанський – в епіцентрі нової хвилі політехнічного навчання. Завдяки його зусиллям Кіровоградщина стала батьківщиною уч-

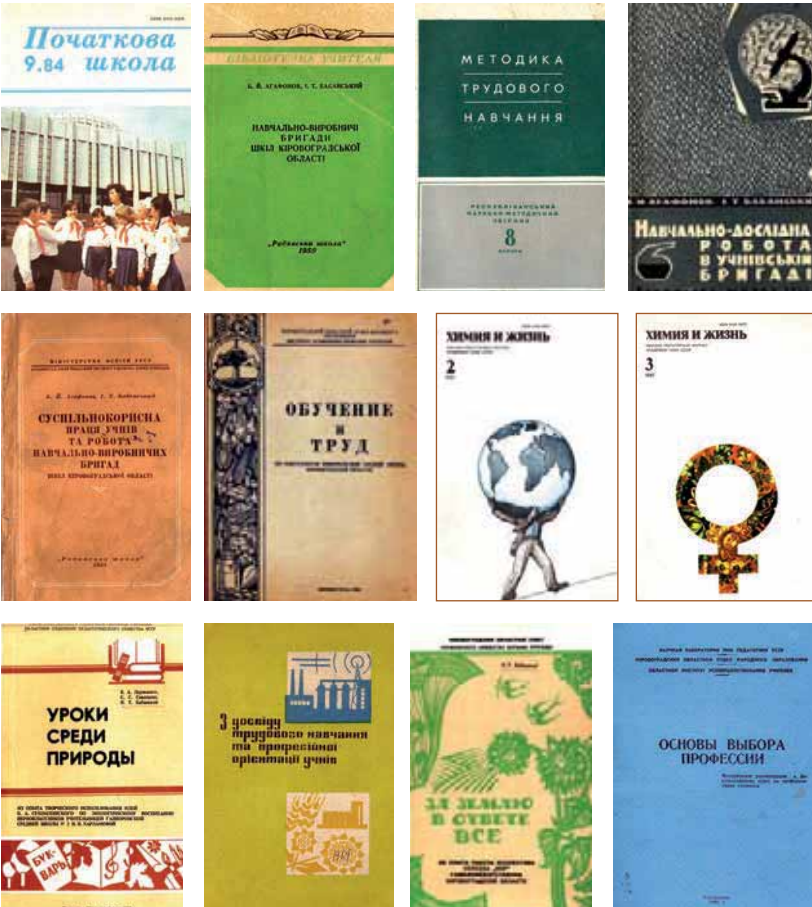
*І. Бабанський з колегами
(перший зліва – М. Ставчанський). Гайворон, 1983 р.*

нівських навчально-виробничих бригад (1956), навчально-виробничих майстерень (1963), трудових таборів та міжнародних, зльотів юних садівників, овочівників, тваринників».

Про наступний етап в педагогічній праці Ігоря Тихоновича звернемося до спогадів Б.П.Хижняка: *«Саме педагогічна праця Ігоря Тихоновича як методиста розширювала коло дослідницьких інтересів серед шкільних учнівських колективів. На той час у нас не було ще природничого факультету, не вистачало кадрів вчителів біології та хімії, і наукове керівництво, методична допомога вчителям-сумісникам хімікам і біологам надавалась інститутом вдосконалення вчителів, в якому він працював.*

Вже тоді в 50-роки минулого століття, Бабанським, окрім методичних рекомендацій з біології, розробляється ще й відповідні комплексні програми створення міжшкільних майстерень, виробничих комбінатів, навчально-пізнавальні підходи щодо позакласної роботи з біології і екологічного виховання, прообрази сьгоднішніх екологічних стежинок «зелених» і «голубих» патрулів тощо. Не будучи

педагогом за освітою Бабанський посилено займається самоосвітою, вивчаю наукові основи процесу навчання в середній трудовій політехнічній школі. Дякуючи його настирливості і вимогливості до себе зміг розібратися в питаннях дидактики, вдало розвивав ідеї диференціації О.О.Хмури і трансформував лекційно-практичну систему для викладання біології і хімії, розробивши для цього методичні поради тощо.

Книги, брошури і журнали, де друкувався Бабанський

З гордістю можна сьогодні сказати, що в 60-х роках він перебував в епіцентрі нової хвилі політехнічного навчання. В цей період Ігор Тихонович набуває високого авторитету серед учнів і педагогічної громадськості. Разом із своїми колегами Б.Й.Агафоновим, Л.А.Терлецьким стає автором цілого ряду методичних посібників.

Власне до нас дійшло понад півтора десятка малотиражних методичок, «З досвіду підготовки учнів до практичної діяльності в Павлівській середній школі» (1957), «Навчання і праця» (1958), «Пам'ятка бригадиру шкільної навчально-виробничої бригади. Методичні поради» (1959), готує низку буклетів і статей з трудового навчання і виховання. Його наробки публікувались у наукових журналах «Химия и жизнь», «Наука и жизнь», «Хімія в школі», кільканадцять статей в «Кіровоградській правді», а також публікації в московських популярних журналах: «Школа и производство» та у київському – «Початкова школа».

На їх сторінках активний член Українського товариства охорони природи буквально бив на сполох, друкуючи надзвичайно актуальні (навіть на сьогоднішній день!) та фахові матеріали про збереження рідкісних рослин краю; покращення стану малих річок області; занедбаність зелених насаджень в обласному центрі, зокрема, парків та скверів; забрудненість повітря в місті; шкоду сільському господарству та здоров'ю людей від амброзії; невиправдане й шкідливе надмірне розорювання земель та відновлення степової рослинності.

Частина рукописних його праць так і не побачили світ. Як згадує Борис Хижняк, «...його перу по суті належать перші сторінки «Червоної книги» нашого чебрецевого краю». Результати своїх природничо-наукових досліджень він висвітлював у засобах масової інформації, виступав на курсах перед вчителями.

АРХІВНА КОПІЯ
5-1011-1

Ставили мисити до хитаків не однократно з
 одної боку ми мисили краст і опротивлю мисити
 до тигра, царевні виста лева, з іншої боку мисити
 самим мисити чия хитаків, ібо мисити ми виставили
 їх мисити.

Хитак отакі отакі в особливому отакі. Ми
 бачили перших хитаків з ласки зовсім в отакі,
 або зовсім виставили в отакі і не мали жми до
 отакі їх виставили краст.

Мисити отакі руди нам добувати отакі мисити
 хитакі отакі з дрівних придували, і ми бачили за
 калашами - мисити мисити; тобто. Бачили отакі мисити
 добути отакі мисити отакі хитаків на мисити
 отакі; в особливому на добувати мисити. Отакі б.
 отакі; виставили це з добувати отакі мисити з
 отакі мисити мисити мисити виставили отакі отакі, руди
 мисити і мисити. Ще не так добути мисити зовсім
 мисити мисити виставили отакі мисити отакі
 отакі.

Виставили отакі; мисити мисити виставили отакі отакі
 мисити мисити мисити отакі мисити мисити і виставили отакі
 отакі мисити мисити мисити, або в отакі мисити мисити
 в отакі з їх мисити мисити. Тобто, в 85-90% іні отакі
 отакі мисити мисити мисити, отакі отакі ми не добути.
~~Отакі~~ мисити мисити мисити, отакі отакі ми не добути.
 Калаш з добути згодом 150 грамів отакі мисити, а з
 отакі мисити мисити мисити в отакі краст, отакі отакі мисити
 отакі 1000 мисити мисити придувати, не мисити мисити; отакі
 мисити мисити мисити мисити, як виставили. Отакі отакі мисити
 отакі добути в отакі мисити мисити, отакі, в особливому, з
 калашами мисити згодом мисити отакі на добути мисити
 отакі, ми не мисити, отакі. ~~Отакі~~ мисити мисити отакі
 мисити отакі.

Виставили отакі мисити, як мисити мисити, отакі, мисити
 отакі, отакі мисити, в отакі мисити отакі мисити в мисити
 отакі мисити мисити мисити отакі мисити мисити з мисити
 отакі мисити мисити мисити мисити, отакі мисити мисити
 отакі мисити мисити мисити, отакі мисити мисити мисити
 отакі мисити мисити мисити, ми отакі мисити мисити отакі.

Перші сторінки «Червоної книги Кіровоградщини». Рукпис І. Бабанського «Хижі птахи Кіровоградщини».

Все життя він збирав дані про рослинний і тваринний світ Кіровоградщини, її заповідні куточки.

Ігор Бабанський в урочищі «Розлитий камінь».

Ігор Тихонович в урочищі «Монастирище».

Зокрема приймав участь у захисті Чорного лісу, урочища «Монастирище», урочища «Каскади», «Розлитого каменя» тощо.

Ігор Тихонович в на річці Ятрань.

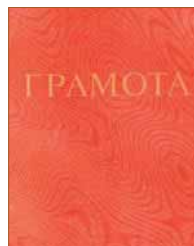
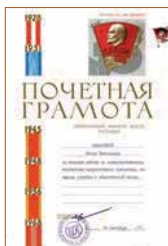

Ігор Бабанський в Заваллі (Гайворонський район).

*с.Лозоватка Компаніївського району:
діти «за адресом Бабанського» надали
заповідність місцині на березі Інгулу, де ріка
вимиває гранати-альмандини.*

Він задовго до фахових геологів передбачив відкриття низки родовищ, зокрема, золота і алмазів, ільменітових руд в нашому краї. Вже не говорячи про точні «адреси» місцезнаходження опалів (добувались ще за сивої давнини), гіпсових троянд, агатів, напівкоштовних гранатів-альмандинів.

Нагороди І. Бабанського

Роботу Ігоря Тихоновича було високо оцінено на рівні цілої держави. Як УРСР, так і Радянського Союзу. Про це свідчать дві нагороди від Міністерства освіти СРСР і одинадцять – від Міністерства освіти України.

Вчитель вчителів. Так називали Ігоря Тихоновича педагога Кіровоградщини, котрі спілкувалися з ним, приїжджаючи до обласного центру для підвищення кваліфікації. На лекційному курсі йому завжди ставили останні пари, щоб слухачі могли вдосталь наспілкуватися з Ігорем Тихоновичем. А практичні заняття чекали з особливим нетерпінням, готували чисельні питання, ніколи не пропускали жодного слова, ретельно все занотовували. У нього ж була феноменальна, енциклопедична пам'ять, що дозволяло йому без записів вичерпно відповідати на всі запитання. Пригадували, що Бабанський був щасливий, коли міг дарувати людям радість. Він був доброю й порядною людиною, ні з ким не конфліктував.

Але найкраще Ігоря Тихоновича знав Борис Хижняк, який співпрацював і був справжнім другом протягом всього життя до останніх днів:

«Інколи мене запитують, а чи може начальник Управління, відділу або відповідальний працівник іншої управлінської вищої ланки товаришувати, а то й дружити з підлеглими по роботі? Я сміливо завжди давав позитивну відповідь, бо знав, що люди на щабель вищого рангу дружили і сам не цурався зі своїми співробітниками незалежно від рангу. Цьому мене навчила моя мати і це ні до якої міри не принижувало авторитет начальника, а навпаки. Так і я знаходив завжди час для душевної розмови з Ігорем Тихоновичем, який міг відверто, не боячись, сказати в чому я був неправий, навіть посперечатися зі мною, довести, переконати, як фахівець. Не соромився я звертатися до нього за порадою, бо глибоко поважав його як розсудливу і розумну людину.

Часто обмінювалися між собою маловідомою і рідкісною літературою.

В свій час я, як завідуючий обласним відділом народної освіти, часто виїздив у відрядження різного характеру, в тому числі в обов'язковому порядку не менше одного разу на навчальний рік очолював бригаду для фронтальної перевірки району або міста. І, як правило, до складу бригади брав Ігоря Тихоновича. Переглядаючи свій архів, знаходжу довідки, підготовлені убористим його почерком, які писали разом з ним, бачу перед собою його чоло, легку доброзичливу чарівну усмішку, відчуваю тонкий природний гумор.

Пригадалась поїздка до Новгородківської середньої школи № 2, яку впродовж багатьох років очолював відомий в державі і за кордоном, заслужений учитель Української РСР П.Ф. Козуль, прекрасний біолог, керівник, і, звичайно без Ігоря Тихоновича не обійшлося. Наша бригада була невеличка (краще менше, та знаючих). Окрім Бабанського були досвідчені працівники І.Т. Стеценко, Л.Ф. Одорожа. Тому Ігорю Тихоновичу доручив крім природничих дисциплін і трудового навчання, географію, історію, які він зі знанням справи, як фахівець і методист аналізував і надавав допомогу.

Проживали ми в готелі в одній кімнаті з Ігорем Тихоновичем і Іваном Трохимовичем, і довго, до півночі, не затишали розмови про відвідані уроки, побачене, оціночні моменти школи, навчального процесу тощо. А в ранці понад річкую чи толокою йшли до школи (час в дорозі біля години). Це були хвилини, коли можна отримати найбільше задоволення від живого спілкування з природою і з ним. Ми весь рослинний світ, який зустрічали у дорозі розбирали по видах і по родинях. А на дослідній ділянці школи (80 різних видів рослин, ще й відділи колекційних і лікарських рослин, зоологічний, тваринницький та пасіка) він «консультував» і «екзаменував» мене, тут же вели розмову про агротехнічні прийоми харчування, як збирати гербарій, робити опу-

дала, мумії тощо. Це була для мене була своєрідна велика школа, де вчителями були І.Т.Бабанський і П.Ф. Козуль, школа якої вистачило на все життя і подальшу управлінську діяльність. А увечері виходили з ним з готелю на вулицю, милувалися зоряним небом і «задавали» один одному питання з астрономії, віднаходячи на ньому планети, зірки, сузір'я... І як би була така можливість і моя воля, я б одну з яскравих зірок назвав б іменем Бабанського, бо він в плеяді педагогів виблискував однією з яскравих зірок першої величини на освітянському небосхилі Кіровоградщини, на які багата наша земля».

Ігоря Тихоновича добре знала шанувала освітянська громадськість, профспілковий актив, в нього було багато друзів як серед вчителів, так і широкого загалу, які працювати поруч і вчилися в нього. Це і Б. Хижняк, Л. Терлецький, Б. Агафонов, С. Скалько, Ф. Томазенко, Г. Саєнко, Т. Жердій, Г. Маленко, М. Ставчанський, В. Полудень, Ф. Політаєв, всіх не злічити.

Майже з усіма колегами-освітянами І.Т. Бабанський був доброзичливим, відкритим до дружніх стосунків. А справжніми друзями протягом всього життя залишались Борис Хижняк і Леонід Терлецький. Філолог Терлецький, хоча і був гуманітарієм, але цілком розділяв захоплення друга, з яким дружив сім'ями, в дослідженнях природи і надр рідного краю, археологічних та нумізматичних знахідках.

Борис Хижняк згадує:

«Вони разом крокували по екологічній стежці, протоптаній ним. Його життя пройшло через стихії, шторми, штилі, яскраві молоді емоції на бистрині в районі Інгульських крутосхилів, через холод та тепло домашнього вогнища (яке він умів підтримувати своєю мудрістю, щоб не згасло!).

Не хотілося згадувати останнє побачення з Ігорем Тихоновичем, так склалося, що в день похорон я знаходився

Леонід Терлецький та Ігор Бабанський в усіх справах завжди разом

в лікарні. Та отримавши сумну звістку переконав лікаря відпустити мене, щоб провести дорогу мені людину. Покинувши любимі його квіти, як символ вічної пам'яті друзі і близькі провели його у останню дорогу. Це була та небажана зустріч, така сумна філософія життя...

Його думки потрібні були сьогодні для реалізації програми профільної школи нового тисячоліття. Не перелічити всіх доброт-чеснот цієї винятково гідної людини, він помер, залишивши великий творчий доробок і глибоку пам'ять у своїх вихованців, друзів, колег... Залишив вічний щем у наших серцях...»

ДРУЖБА З НЕПЕРЕСІЧНИМИ ОСОБИСТОСТЯМИ

Коло інтересів Ігоря Тихоновича був таким же колосальним, як і його ерудиція. До кола спілкування притягались як магнітом такі ж унікальні, цікаві люди, як і сам Бабанський.

ВАСИЛЬ СУХОМЛИНСЬКИЙ

Василь Сухомлинський.

Активно працюючи, Ігор Бабанський мав чисельні точки зіткнення із знайомими, яскравими особистостями. Так, тісні контакти, співпраця пов'язували його з всесвітньовідомим педагогом Василем Сухомлинським, котрий, за спогадами Ніни Ігорівни, неодноразово гостював у її батьків у будинку на Олексіївській. На думку Бориса Хижняка самого Ігоря Бабанського варто теж віднести «до когорти прогресивних педагогів (хоч сам за освітою він не педагог)».

ПАВЛО НЕГРЕТОВ

Павло Негретов.

Але в колі Бабанського був ще один друг, відома на весь світ людина, уже згадуваний однокласник Ігоря – Павло Негретов.

З особливою теплотою згадує Ніна Бабанська, як Павло Негретов маленькою носив її на плечах. І про щирі гостини цього гарного чоловіка в згаданому батьківському домі на Олексіївській (Гагаріна) в 50-ті роки минулого століття! Неперевершений знавець творчості й епістолярної спадщини письменника Во-

лодимира Короленка, котрий після звільнення з радянських таборів ГУЛАГу лишився доживати на Воркуті, неодноразово з дружиною Урсулою приїжджав до рідного міста на Інгулі. І шкільні друзі обов'язково зустрічалися. Сім'ями каталися на човні в міському саду, разом ходили на полювання. Нінина мама танцювала разом з Павлом Івановичем танго. Інколи батьки довгенько розмовляли з Негретовим про політику. Говорили тихо, але Ніна чула, що мова йде про Сталіна.

Цікаво, що навіть тоді, коли Негретову не вдавалося приїхати до рідного міста, він підтримував багаторічне спілкування з Ігорьком Бабанським та кількарічне листування з директором Кіровоградського міського літературно-меморіального музею І.Карпенка-Карого Катериною Лісняк.

Добре ім'я Павлу Негретову, як жертві політичних репресій доби тоталітаризму, повернули тільки в 1994 році. (Зауважимо, що його шкільному товаришу Ігорю Бабанському не вдалося дожити до цього дня, він помер у 1992 році). Про це є розлогий матеріал краєзнавця Федора Шепеля, в книзі «Ніхто не хотів помирати. Репресований Єлисавет-Зіновєвськ-Кірове-Кіровоград». У ньому йдеться про трагічні обставини долі знаного земляка. До речі, долі ті нерідко перепліталися.

МИКОЛА АМОСОВ

Цікаво, що навіть тяжка хвороба поповнювала ряди його друзів. Наприклад, серед близьких знайомих був і легендарний кардіохірург та кібернетик Микола Амосов.

Ніна Ігорівна пригадує батькові й мамині розповіді про їх добрі дружні стосунки. Зокрема, як під час відряджень до Києва наприкінці 50-х Бабанський з Амосовим могли дозволити

Микола Амосов.

собі навіть перехилити чарку на одному з дніпровських схилів. В «людських умовах», як говорив Микола Михайлович, порівнюючи відпочинок на природі з відвідинами ресторану... Та хіба про все розкажеш?..

ДМИТРО ТЕЛЕГІН

Дмитро Телегін.

Те, що заняття археологією для Ігоря Бабанського були не просто розвагою, свідчать і листування з Інститутом археології Академії наук УРСР. Зокрема зберігся лист від знаного археолога Дмитра Телегіна.

«Глубокоуважаемый Игорь Тихонович! – ідеться в ньому. – Согласно нашей договорённости сообщаю, что Днепро-дзержинская экспедиция Института археологии начинает свою работу в начале июня 1960 года. В План работы... раскопки археологических памятников в зоне затопления Днепро-дзержинского водохранилища на территории Полтавской, Днепропетровской и Кировоградской областей... Прошу срочно сообщить мне на Институт о возможности и условиях Вашего участия в работе экспедиции...».

Ось таке прохання від майбутнього академіка.

Цікаво, що Ніна Ігорівна досі згадує шкільні враження від затоплених іншим – Кременчуцьким – водосховищем населених пунктів. Тоді дівчинка з батьком пливла човном, а крізь воду чітко проглядалися затоплені вулиці й будинки, які ретельно замальовувала.

Лист-запрошення Д. Телегіна до розкопок в зоні затоплення Дніпродзержинського водосховища.

ОЛЬГА ДАШЕВСЬКА

Крім того, Ігор Бабанський був знайомий з відомим московським археологом Ольгою Дашевською, з якою Ніна Ігорівна, будучи дитиною, провівши археологічний польовий сезон, продовжила співпрацю в якості керівника «Ексампею» на Беяус в 2007 році.

Ольга Дашевська.

Автограф О.Дашевської на виданні «Беляус» для команди «Ексампею» під час співпраці у 2005 році.

ЮРІЙ КОСАЧ

Юрій Косач.

Ігор Бабанський був членом Товариства культурних зв'язків з українцями за кордоном. Зберігся його членський квиток з власноручним підписом письменника й громадського діяча Юрія Смолича від 31 грудня 1963 року.

В цій ролі він листувався з племінником Лесі Українки, онуком Олени Пчілки, поетом і романістом Юрієм Косачем з Нью-Йорка. Останній з-за океану, зокрема, писав Ігорю Тихоновичу «Вітаємо Вас з Новим Роком та бажаємо успіхів».

Членський квиток Товариства культурних зв'язків з українцями за кордоном Ігоря Бабанського.

Листівка Ю. Косача Ігорю Тихоновичу.

ВОЛОДИМИР ДЕУНДЯК

Мало хто знав, що основну частину життя Ігор Тихонович прожив з однією легенею. Німеччина з її концтаборами, післявоєнні злидні дали свої наслідки – сухоти. Дуже не любив про це говорити. Завжди вів активний спосіб життя: грав у футбол, волейбол, ходив на полювання, їздив на розкопки, плавав, як риба (на спір перепливав Дніпро). Будь-яка погода була йому в радість. Та час від часу хвороба поверталась.

Володимир Деундяк.

Його першим і «головним» лікарем став дуже молодий хірург-початківець обласного тубдиспансеру Володимир Деундяк, в майбутньому залужений лікар і «Золотий скальпель України».

Те, що Хомич виріс і змужнів без батька, відразу викликало симпатію і прихильність Бабанського (він завжди пам'ятав, про тавро «сина ворога народу», хоча батька і реабілітували). З перших же зустрічей вони прикипіли один до одного. Все було спільне: цікавість до історії і археології, і до природи, і до музики з мистецтвом, до зірок і космосу, до політики, до шахів, до життя, нарешті... А особливо до колекціювання! Поволі Хомич став збирати книжки та деякі старожитності, бувати з Бабанським у колекційному товаристві, дуже любив спілкування на цю тему. Частенько ходили разом на «торжище». Так само нерідко Ігор «забігав» на хвильку з якоюсь новою, завжди «супер»-монеткою, книжкою, камінчиком, черепчком...

Гіркі моменти хвороби, коли доводилось лежати в стаціонарі були і великим позитивом в спілкуванні. Особливо, коли випадали у Хомича нічні чергування – можна було поговорити досхочу, а то і зірки розглянути...

У Хомича життя склалось теж – не мед. Їх обох підтримувало і рятувало почуття гумору! Настільною книгою Бабанського була книга малюнків данського карикатуриста Херлуфа Бідструпа, чисельні гуморески, стосики назбираних звідусіль «смішинок». А в знанні вишуканих, з тонким гумором анекдотів мало хто міг з ним та Хомичем позмагатись! У них взагалі, в спілкуванні завжди була добра, з дотепним гумором нотка змагання. Попри все, стан Бабанського погіршувався. Чотири рази Володимир Хомич рятував життя Ігорю Тихоновичу, провівши віртуозно операції. Коли хвороба перейшла в незворотний стан, Хомич поклав друга до себе в відділення, зробив можливим

постійне перебування дочки разом з татом в останні два тижні... Дуже підтримував дочку Ігоря Тихоновича в горі і в наступні роки. В усьому допомагав, радив, лишившись другом і для неї.

АНАТОЛІЙ ГАНДРАБУРОВ

Анатолій Гандрабуrow на першому екологічному параді вулицями обласного центру, започаткований ОДЮЦ «Ексемпей». 2000 р.

Бабанський умів знайти спільну мову з будь-якими людьми. Інколи навіть з такими оригіналами, як, наприклад, колись відомий в інтелектуальних колах Кіровограда учитель з Могутнього незабутній Анатолій Гандрабуrow, котрий стверджував, що розшифрував мову...скіфів! Попри всю дивакуватість, він зібрав цінні матеріали про минуле рідного села Могутнє. Був завзятим колекціонером. За рекомендацією і допомогою Ігоря Бабанського започаткував в Могутнянській школі історичний куток, який до останнього дня життя наполегливо поповнював.

МИХАЙЛО НОЖНОВ

Михайло Ножнов

А що вже говорити про натуралістів! Гадаємо багатьом з читачів пощастило побувати бодай у кількох неймовірно гарних і таємничих місцях Кіровоградщини, освячених іменем Ігоря Бабанського, які щедро відкриває для земляків його донька Ніна Ігорівна.

При цьому завжди пригадуються слова лауреата обласної краєзнавчої премії імені Володимира Ястребова Михайла Ножнова, навіяні бесідами з нашим героєм: *«Пройдена вздовж і впоперек Кіровоградська область раптом явилася мені зовсім незнайомою, таємничою, безмежно багатою і такою привабливою! ... Його ж поетична розповідь про скельні утворення на річці Інгул біля села Завтурове Устинівського району, які в народі звуться Монастирищем, зовсім захопила мене...»*

КОЛЕКЦІОНЕР-НУМІЗМАТ, ЗБИРАЧ СТАРОЖИТНОСТЕЙ

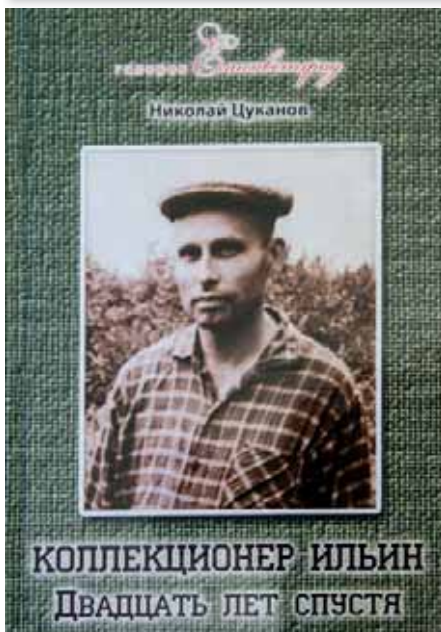
Оскільки Ігор Тихонович був пристрасним колекціонером, його, як фалериста, бібліофіла та нумізмата знали навіть за кордоном. Тож мав приязні, дружні стосунки з добре відомим широкому загалу колекціонером Олександром Ільїним.

Олександр Борисович Ільїн.

Вони не тільки регулярно зустрічались серед колекціонерного товариства (там були головними арбітрами), а й доволі часто гостювали один у одного. Засиджувались, особливо у Ільїна, розглядаючи і обговорюючи історію, походження книжкових, нумізматичних, антикварних раритетів, шляхи їх реставрації, способи сріблення, золочення... Ці захоплюючі для обох пошуки істини часом тривали дні, тижні, а інколи, роки.

Маленька Ніна Бабанська (мова йде про початок 50-х) у хаті Ільїна гралася на долівці колекцією дорогоцінних та напівкоштовних каменів, поки старші розмовляли про щось

своє. Автор книги про Ільїна Микола Цуканов, коли дізнався, що Ніна Ігорівна донька того самого Бабанського, на знак поваги, повернув їй гроші за щойно придбане видання про легендарного колекціонера і збирача старожитностей.

Цікаво, що вже наприкінці 50-х про Бабанського-нумізмата писала обласна преса.

Мовляв, захоплення прийшло ще в 1931 році, коли Ігор навчався в... другому класі! Шкода, але

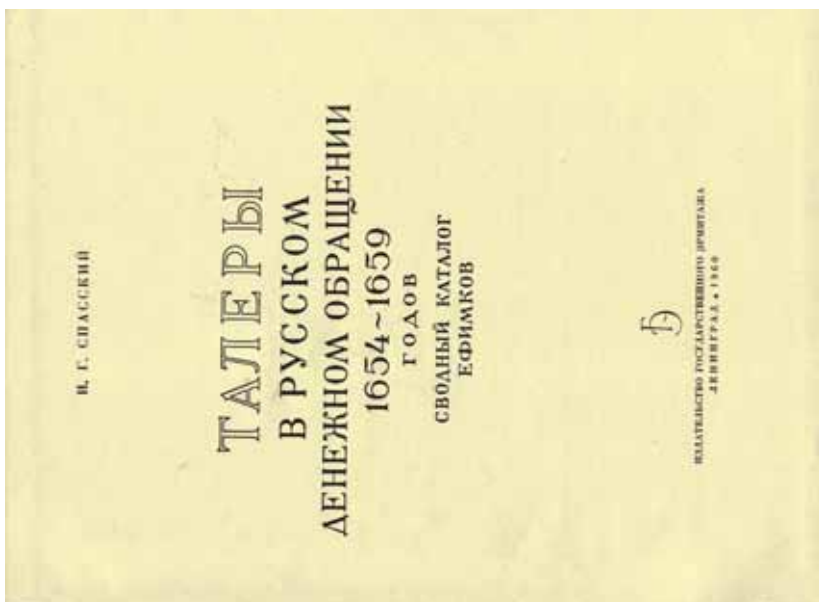
зібрана хлопцем чималенька колекція загубилася в роки війни. Втім, на час виходу матеріалу під назвою «Домашній музей», колекціонер мав уже понад тисячу монет. До своїх старожитностей допускав і друзів, і педагогів, і журналістів.

Мав і рідкісного талера. Чи не єдиного тоді у світі. Талер не зберігся. Втім Донька Ігоря Тихоновича має каталог, де мова йде про талери. І в ньому є зображення тієї самої монети Бабанського.

Не тільки монети цікавили Ігоря Тихоновича й все що стосувалося історії Єлисаветграда, України і різнобічного кола інтересів щодо колекціонування і історії.

Очевидно саме ця роль спонукала захопитися й театральним минулим Приінгулля. Не вдаючись у переказ нещодавно переданого до архіву рукопису «Сторінки історії українського театру», написаного Бабанським у грудні 1961 року, хотілося б зосередитися на звичному для того часу спостереженні, котре болісно повертає в сьогоднішній день.

Л.Г. Спасский «Талеры в русском денежном обращении, 1654-1659 годов»
(Сводный каталог ефимков). Л., 1960.

«Увагу всіх, хто буває в Кіровограді, – пише Ігор Тихонович, – привертає будинок обласного музично-драматичного театру імені М.Кропивницького. Біля головного входу в театр розміщено дві мармурові меморіальні дошки. Перша: «Цей театр збудовано в 1867 році для аматорського гуртка сценічного мистецтва, створеного і керованого І.К.Тобілевичем (Карпенком-Карим) та М.Л.Кропивницьким. Під їх режисерством в м. Єлисаветграді в другій половині XIX століття з аматорського гуртка сформувався новий народно-побутовий реалістичний український театр». Друга: «В цьому театрі в другій половині XIX та на початку XX століття працювали корифеї українського театру: Іван Карпович Тобілевич (Карпенко-Карий), Марко Лукич Кропивницький, Микола Садовський (М.К.Тобілевич), Марія Костянтинівна Заньковецька, Михайло Петрович Старицький, Панас Саксаганський (П.К.Тобілевич)».

Меморіальні дошки на будівлі театру
ім. Кропивницького.

Дивно, що ті меморіальні дошки в добу незалежності України (!), для здобуття якої так багато зробили перелічені улюбленці Мельпомени, зникли. Звісно, історична наука не стоїть на місці. Можливо комусь знадобилося зробити уточнення змісту викарбуваних текстівок з висоти другого десятиріччя другого тисячоліття. Та як би там не було, але подумали б бодай про туристів, як думав про них колись Ігор Бабанський.

Стаття в газеті «Вінницька правда»
за 6 квітня 1969 р.

Лишався небайдужим Бабанський і до справедливості що до окремих особистостей. Довго не спростовувалась думка про те, що український композитор Микола Леонтович навчався так-сяк. Ігорю Тихоновичу вдалось-таки «розкопати» документ... Великий лист, зламаний на згибах, датований «1892 місяця августа 1-го числа» з читким відбитком печатки та власноручними підписами: «Смотритель училища Ефимий Шелеговский, помощник смотрителя Петр Фиделин, члены правления...» увінчують друкований золотими літерами документ в оригіналі. Це свідоцтво про освіту Миколи Леонтовича з оцінками по:

«русскому и церковно-славянскому – хорошо,
греческому – очень хорошо,
латинському, арифметике – хорошо,
географии – очень хорошо,
нотному пению – отлично,
чистописанию – очень хорошо»

В статті сказано, що до Тульчинського музею «свідоцтво надіслав за власним почином шанувальник творчості Леонтовича Бабанський, що мешкає в Кіровограді». В цьому – весь Бабанський! Не продати, виставити на аукціон, а подарувати музею! Бо музей – то місце, де живе історія, а продаси – втратиш назавжди!

Більше того, як розповів нам головний зберігач фондів обласного краєзнавчого музею Павло Рибалко, «Ігор Тихонович Бабанський протягом 1957-1962 років передав до музею понад 350 предметів. Переважно монети з міді та срібла від

Павло Рибалко

доби царювання Петра Першого до середини ХХ століття. І більш ранні: років московської «смути», окремих регіонів та міст Сибіру, Польщі, Золотої Орди, Новгороду, Пскова, Твері, Суздаля та Можайська. Особливо цінними для музею є монети грецьких колоній Північного Причорномор'я України (Боспорського царства, Ольвії, Пантікапею), котрі в музейній колекції представлені в одиничних екземплярах. (До речі, як запевняє Ніна Ігорівна, її батько володів і єдиною у світі монетою, про що свідчив зарубіжний каталог, котрий до часу зберігався у них вдома). Серед переданих до музею предметів – кілька медалей. Краєзнавчий аспект має срібна медаль XVI Всеросійської виставки у Нижньому Новгороді 1896 року, де активну участь приймав завод братів Ельворті, отримавши заслужену винагороду». На думку згаданого фахівця, в ході співпраці з музеєм Ігор Тихонович, на відміну від інших колекціонерів, виявив «повну зневагу до будь-якої меркантильності, передаючи власні скарби безкоштовно».

ЗІ СПОГАДІВ КОЛЕКЦІОНЕРА ЮХИМА СТОЛЯРОВА (записані галеристом Миколою Цукановим)

Юхим Абрамович Столяров (в центрі).

«Расстояние между городами Кропивницкий (Украина) и Хайфа (Израиль) составляет около 3 тыс. км. В этом, третьем по величине, городе Израиля проживает наш земляк – Ефим Абрамович Столяров. Технический век сокращает такие расстояния с помощью современных способов связи. Удивительно не это! Для меня удивление то, что возраст моего собеседника перевалил за 90 и то, как свободно Ефим Абрамович ведет свой диалог по скайпу, усевшись в кресло просторной квартиры. Перед тем, как начать разговор на интересующую меня тему «выспрашиваю» больше информации о собеседнике. Несмотря на возраст, Ефим Абрамович имеет острый ум и обладая хорошим чувством юмора. Он остается страстным коллекционером, собирающим все, что свя-

занно с родным городом, где прошла его часть жизни – Кировоград, а так же Украине. Собраны тысячи открыток, монет, значков, книг...

И все-таки наш разговор свожу к вопросам о его друге, коллекционере Игоре Тихоновиче Бабанском».

...Я Вам скажу, что нас с Игорем часто друзья в шутку называли «дураками, которые все собирают». Но это же очень увлекательно, когда попадаются вещи, которые привлекают взгляд и ты «буришь» всю их историю, познавая до мелких деталей все о предмете.

Игорь Тихонович тоже старался не пропускать какие-то интересные исторические документы, открытки, значки, монеты... Я бы назвал его экспертом во многих областях: нумизматике, бонистике, букинистике, археологии... Повторюсь, изучал все, что попадало в руки.

Но зачастую после их изучения с радостью передавал артефакты в музеи, дарил друзьям. Для него главным было познание, а не владение тем или иным историческим артефактом. Он был в своем роде гениальным человеком и очень интересным собеседником. Он не отмахивался от чужих вопросов. Он старался вникнуть в суть и найти тот ответ, который был в своем образе помощью для того, кто обращался. Мне легко было с ним спорить. Не потому, что он кивал головой и поддакивал. Это был особый спор с уверенным человеком, который опирается на факты.

Как-то я пришел к нему с монетой. Сейчас уже и не помню, что это был за экземпляр, помню, что очень старая и очень потерянная бронзовая монета, довольно увесистая. Хотя опыт коллекционера у меня тоже уже был приличный, но я в ней не нашел того, что заметил своим взглядом Бабанский. Он тогда бережно перекладывал ее с ладони в ладонь и говорил: «Фима! Да это целое сокровище, довольно редкий экземпляр!» И тут же сокрушался, что состояние очень плохое. И не задумываясь, предложил «нужно передать му-

зею. Их не так много осталось». Умел убедить, что так лучше будет для истории. Он не только мне говорил – ну продашь, получишь рубль, прокуришь и что? Где история? Что останется будущему поколению? Музеи, как и банк, их придумали, чтобы они сохраняли, но только не деньги, а историю.

Конечно, можно было бы и поспорить с ним, но то, сколько он отдавал безвозмездно, делало и тех, кто с ним общался другими! Добрее, что ли. Хотя нет! Не добрее, а более понимающими и ответственными перед будущим! Сейчас многое не так. И у нас здесь тоже. Да и у вас я вижу и слышу изменения далеко не в лучшую сторону. Но, не оставляя прошлого для будущего, мы разрушаем основу истории.

В этом был весь Игорь. Добрейший человек. Знаете, мне нравилось общаться с такими, как он – людьми с «заморочками», которым интересен предмет. Из чего? Как сделан? Кем сделан? Для чего сделан? Видите, сколько вопросов требуют ответов. И Игорь был таким, что на десятки вопросов пытался найти и находил свой ответ. Свой! Вот, что интересно. Не вычитанный и подслушанный, а именно свой. Этим он отличался от нас.

ЗІ СПОГАДІВ БОРИСА ХИЖНЯКА ЗАСЛУЖЕНОГО ПРАЦІВНИКА НАРОДНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Ігор Тихонович був дуже освіченою і в той же час скромною людиною, колосальної ерудиції, високого інтелекту з надзвичайно доброю душею. Він в однаковій мірі любив мову і літературу, історію, знався в природничих науках: хімії, біології, географії, фізиці, астрономії, археології, захоплювався краєзнавством, не говорячи про його пошукову вдачу як фалериста, бібліофіла та нумізмата, якого знали не лише в Україні, а й за кордоном. Він був прекрасним колекціонером, і, знаючи мої захоплення, часто, працюючи в об'їздно, приносив листівки з видами нашого міста на межі XIX-XX століть, різноманітні технічні словники, рідкісні книги, журнали з історії запорізьких козаків, нашого степового краю, не кажучи вже про рідкісні медалі, монети тощо. В мене є можливість гордитися тим, що він допоміг мені придбати 5-томне видання 1939 року «Фізичного словника», книги довоєнного видання з життя видатних людей-фізиків Фарадея, Паскаля, підручники з фізики для школи 50-х років XIX століття тощо. Це живі частки, доторкаючись до яких, відчуваю його переконливість про необхідність придбати в колекціонерів такі речі, щоб вони працювали на науку.

ЗІ СПОГАДІВ СТАНІСЛАВА МОСТОВОГО, ВЕТЕРАНА ОБЛАСНОЇ ОСВІТИ

Игорь Тихонович Бабанский не был ученым, не имел ученой степени, был простым агрономом по образованию. Работал в тресте зеленого хозяйства, со временем – в системе образования: методистом и заведующим кабинетом трудового обучения и кабинетом биологии Института усовершенствования учителей, инспектором школ областного отдела образования.

*Станіслав Мостовий (справа), колега
Бабанського, на відкритті вітрини
І.Т. Бабанського в обласному краєзнавчому музеї*

Но какую бы должность он не занимал – это был всесторонне развитый, высоко эрудированный в самых разных направлениях человек, творческий и трудолюбивый.

*І.Бабанський у складі колективу обласного відділу освіти
(перший зправа в верхньому ряду). 60-і рр.*

О его деятельности можно было бы написать целую книгу, но человеческой памяти свойственно фиксировать лишь отдельные факты: он проводил значительную работу по изучению и пропаганде биологической науки, активно занимался защитой окружающей среды (публикации в газетах и журналах, информационные буклеты, выступления перед педагогами, школьниками, общественностью).

Был первым инициатором закладки школьных экологических троп и работы на них, работы по созданию заповедных территорий.

Первый в Украине создал ученические производственные бригады, летние трудовые лагеря.

При его поддержке впервые в Богдановской школе №1 действовал межнациональный лагерь труда и отдыха.

По его инициативе стали проводить слеты ученических бригад, школьных лесничеств, слеты юных садоводов, животноводов.

Он был соавтором в разработке Положения о школьных учебно-исследовательских участках, Типового положения о межшкольных мастерских для учеников старших классов.

При этом Игорь Тихонович был исключительно скромным, очень приветливым и доброжелательным. За ним никогда не замечалось даже намек на зазнайство, хвастовство, высокомерие. А тонкое чувство юмора всегда располагало к нему собеседника, помогало снять напряжение в трудные рабочие моменты.

У Игоря Тихоновича к каждому случаю был наготове анекдот. Любил он и подшутить. Особенно тяжело нам было в командировках. Быт большей частью был не устроен – холодно в помещениях, отсутствие удобств, горячей пищи. Работать приходилось вечерами допоздна. Однажды, нас (работников областного комитета профсоюзов образования) направили на проверку хода летнего оздоровления детей. В нашей группе были и члены комиссии. Нас разместили в помещении

пришкольного интерната. Воспользовавшись тем, что в помещении не было света, Игорь Тихонович всю обувь связал шнурками. Ночью одному понадобилось обуться, все проснулись от неудовольствия «потерпевшего» и со смехом давали ему советы. Утро получилось веселым – было что вспомнить

Игорь Тихонович обладал энциклопедической памятью и очень широким спектром интересов. Он хорошо знал город, его окрестности, интересные уникальные места. Особенно архитектурные памятники, старинные дома, историю домов и их хозяев, в том числе время восстановления послевоенного периода. К нему обращались даже работники музеев, экскурсоводы и не только по этим вопросам!

Мы все знали о его главной страсти – к коллекционированию, а точнее – к нумизматике, к антиквариату, старинным книгам. О каждой монетке, вещице, книге он знал все и увлеченно, интересно рассказывал. Мы очень ждали таких моментов, старались не пропустить.

Как-то, я был в командировке в Гайворонском районе. Мне позвонил Игорь Тихонович с просьбой привезти глиняный горшок, который нашли строители при работе в котловане. Я, конечно, согласился. Работники отдела образования с душой запаковали передачу, помогли добраться до аэропорта (тогда летали самолеты), посадили в самолет. А когда мне пришлось добираться из аэропорта в Кировограде, я почувствовал, что ноша значительно больше 10 кг. При встрече Игорь Тихонович поблагодарил меня, открыл пакет – оказалось горшок полон монет! За 15 минут он перебрал все монетки, выбрал из них три, а остальные предложил мне. Я удивился – для меня они не представляли ни какого интереса – и стал отказываться. А Игорь Тихонович, шутя: «Сдашь в металлолом ученикам, что бы засчитали нам перевыполнение плана!» (мы с ним вели учет собранного металлолома учениками области и регулярно отчитывались). И разразился дружный хохот коллег!

ЗІ СПОГАДІВ ОСВІТЯНИНА ВАЛЕРІЯ ЯКОВЕНКА

Валерій Яковенко

Игоря Тихоновича Бабанского я знал с 1972 года, работая с ним в одной системе – народного образования, контактировал по работе, потом как-то незаметно сблизился. Я был молодым, с небольшим опытом. Он очень поддерживал меня, помогал советами, контактами.

Годы общения дали мне глубокую уверенность – доминирующим фактором в характере Игоря Тихоновича было спокойствие, сдержанность и, в то же время, он как будто излучал уверенность и доброжелательность. Он никогда не показывал своей занятости, всегда находил время пообщаться, даже при случайных встречах. Я как сейчас вижу

его приветливую чуть застенчивую улыбку... Это вызывало ответную симпатию и открывало душу.

Мы жили примерно в одном районе и частенько на работу торопились вместе и с работы, особенно после совещаний, возвращались одной дорогой, уже не спеша. То были самые ценные моменты общения – спокойный, уравновешенный, владевший острым словцом, с тонким юмором – одно удовольствие было его слушать и впитывать в себя ценную информацию. Иногда Игорь Тихонович приглашал зайти к себе в тесную уютную коммуналку, в свой «домашний музей», полный уникальных экспонатов, таких как посуда, оружие, монеты, книги и другие предметы старинного быта, которые он собирал по всей Украине, но больше всего, по-моему, в Приднестровье.

Показ каждого экспоната сопровождался интереснейшими рассказами, и время пролетало незаметно... Особенно мне запомнились кремневый пистолет XVIII ст. и небольшой кортик со сломанным лезвием. Этот кортик был уникальным, на мой взгляд. По ножнам и по рукояти кортика из черного металла древним мастером был нанесен витиеватый орнамент, прорисованный тонким слоем золота и серебра. Я, потеряв дар речи, держал на ладонях эту вещь. Игорь Тихонович, увидев мое восхищение, просто сказал: «Бери!». По сегодняшний день я храню этот кортик со сломанным лезвием, как память об Игоре Тихоновиче – уникальном, безгранично эрудированном, необыкновенно симпатичном человеке, который умел радоваться, радуя окружающих.

ЗІ СПОГАДІВ ІРИНИ ПОДТЬОЛКОВОЇ, ПЛЕМІННИЦІ ОЛЕКСАНДРА ІЛЬІНА

У Александра Борисовича було багато знайомих, но самый близкий, первый – друг был один. Он часто бывал у нас. Он днем приходил, а я вечером возвращалась с работы и заставляла их с дядей Шурой в реставрационной – разбирались с монетами. Александр Ильин реставрировал книги, делал оклады, ему нужно было серебро для окладов. А откуда серебро? Переплавляли монеты. Александр Борисович звал Игоря Тихоновича, что бы посоветоваться, какую монету можно переплавить, а какая сама по себе ценнее, чем серебро. Они рассматривали книги, иконы, монеты. Обсуждали, спорили.

Ірина Подтьолкова.

Частенько, не найдя согласия, решали вернуться к вопросу после проверки данных в достоверных источниках.

Иногда Игорь Тихонович оставался на чай. Это были очень приятные, доверительные минуты. Наступал момент, когда они с дядей Шурой тихо, короткими фразами могли заговорить о репрессиях, правительстве, подводных камнях в коллекционировании – о том, о чем не в каждой семье с родными говорили...

В общении Игорь Тихонович был очень спокойным, доброжелательным, всегда с уважением, всегда на «Вы» (хотя мы с Андреем были на много моложе). С ним было как-то уютно, светло и тепло.

Помню, как Игорь Тихонович принес когда-то грибки. Сейчас это распространено, а тогда такого не было. Мы деревья в саду пилили старые, а Игорь Тихонович го-

ворит: «Не выкорчевывайте пеньки, я тут вам грибы посажу». Принес жидкость какую-то – что-то он экспериментировал, растворял грибницы в воде. Поливал ею пеньки. На следующий год у нас выросли грибы-вешенки. И много лет росли.

А еще как-то травы принес. Я и мой брат Андрей – мы всегда были склонны к полноте. Такая, как сейчас, я, конечно, не была, но всегда была полной, и меня это никогда не волновало. А Игорь Тихонович разбирался в травах, знал, где и когда их собирать, какие травы для чего нужны. И вот он принес мне сбор – 16 трав. Говорит: «Вы, Ирина, заваривайте и пейте три раза в день»... Я говорю: «Спасибо, я Андрею заварю». Как он смеялся! Он вообще чудесно смеялся. Но как он смеялся в тот раз, я до сих пор помню: хохотал, не мог уже остановиться, а потом опять хохотал. Собирал где-то травы, сушил, год у него на это ушел, специально сбор готовил – хотел толстой девочке помочь, а девочка-то и не поняла...

ЗІ СПОГАДІВ КОЛЕКЦІОНЕРА ВАДИМА ОРЛЕНКА

Однажды я в очередной раз встретился с Игорем Тихоновичем Бабанским на собрании коллекционеров города в парке им. Ленина. Мне тогда было чуть больше двадцати лет. Было прекрасное летнее утро. Все мы, прохаживаясь, знакомились с предметами старины, прислушивались к мнению мэтров. Не все предлагалось к обмену – многое просто показывалось, что бы услышать мнение, продиагностировать интересующую вещь, прицениться. Конечно же, процесс сопровождался дискуссиями, частенько жаркими. Тогда слово было за Ильиным или Бабанским. Для вынесения вердикта они могли подолгу беседовать в сторонке... Как ни парадоксально, эти два очень разные человека большую часть времени на «торжище» – Игорь Тихонович так любил говорить (отождествляя собрание коллекционеров торжищами древних народов), проводили в общении между собой.

Вадим Орленко.

В тот день заезжий коллекционер из Херсона предлагал для обмена монету времен Петра Первого. Я как раз только входил во вкус Петровских монет. В те времена традиционно был только обмен: практически ничего не продавалось и ничего не покупалось. У меня дома была металлическая плакетка белого металла с изображением конной статуи одного из мостов Петербурга. Я сгонял за ней домой. Нас сразу же окружило несколько человек. Чуть позже подошел Игорь Тихонович (тема ему тоже была очень интересна). Херсонец

не соглашался, дескать – мало, надо бы добавить. Пока я собирался с мыслями, Игорь Тихонович взял посмотреть плакетку и, рассматривая, как бы сам себе негромко говорит: «Да, проба платиновая...». Эта невзначай оброненная фраза остановила ход сделки. Бабанский проявил свои характерные черты – деликатность, сдержанность, такт. А я оказался обладателем дорогой ценной вещи, да еще и сберег ее! И защитил меня Игорь Тихонович! Херсонец убрался несолоно хлебавши. Таких на «торжище» не жаловали.

Меня, начинающего коллекционера, с небогатым опытом тянуло к этому скромному, всегда доброжелательному, очень эрудированному человеку. Он отвечал взаимностью: с уважением и тактом часто давал, мне необходимую информацию, рекомендовал пути поиска, советовал и помогал приобрести нужную литературу. За что я ему благодарен по сей день.

Под влиянием общения с Игорем Тихоновичем зачатки моих коллекций значков, марок, а потом и монет стали, как и моя жажда познаний, расширяться и приносить мне несказанное наслаждение.

Позже, я не мог не увлечься такой, казалось бы, обыденной вещью, как ключи (теперь у меня настоящая коллекция). Не говоря уже о мире камня – минералы стали моей страстью.

Второй темой обсуждения на коллекционном обществе, где в подавляющем большинстве – мужчины, всегда был футбол. Я тогда работал тренером по легкой атлетике в спортивном клубе «Звезда». Мне приходилось соприкасаться с членами нашей футбольной команды. Многих футболистов хорошо знал. Игорь Тихонович был страстным болельщиком и патриотом нашего футбола, сам любил погонять мяч. Это тоже всегда были разговоры с уникальной информацией и жаркими спорами с моим участием. Много было моментов нашего общения, о которых можно было бы рассказать, но в рамках одной статьи сделать это затруднительно. А забыть этого интеллигентного, фантастически эрудированного, добрейшего человека – невозможно.

ЗІ СПОГАДІВ КОЛЕКЦІОНЕРА ЮРІЯ ТЮТЮШКІНА

Что нас объединяло с Бабанским? Мне всегда нравилась история, ведь история это учитель жизни. Кстати, к нашим беседам часто подключался еще один известный коллекционер. Думаю, слышал о таком – Александр Ильин. Умнейший человек-энци-

Юрій Тютюшкін.

клопедия. Его Бабанский уважал очень. Я когда первый раз с Игорем пришел домой к Ильину, то, как-то недоверчиво отнесся к нему. Не впечатлил, честно. А Игорь Тихонович перед ним, прямо уважительно: «А скажите, Александр Борисович, а как Ваше мнение, а посмотрите...». Мне как-то неловко стало за Бабанского. Преподаватель все-таки. А тут как-то уж слишком...

Но стоило Ильину начать отвечать, то тут уже я стоял и ловил каждое слово. Он рассуждал настолько доходчиво и интересно, что я понял, почему Игорь с ним общается. А потом уже у нас завязалась... нет, не дружба. Потребность. Сильная потребность общения. Ну и конечно нельзя сбрасывать со счетов, что Ильин каждую встречу знакомил с какими-то особенными книгами, предметами.

Мы тоже приносили, что-то свое. И это был такой закрытый клуб «помешанных» коллекционеров. Хотя настоящих коллекционеров не помешанных не бывает. С хорошей точки зрения. Дойти до истины, докопаться до глубины, вот то, что нас отличало от других. Поэтому, наверное, это и притягивало нас.

На тот момент, когда я увлекся коллекционированием монет и бонов доступ в интернет был затруднен, специальная литература – книги, брошюры, бюллетени были редки и дороги, да и найти их можно было скорее в центральных городах, а не в провинции. А хотелось многое узнать. Местом устного обмена информацией было коллекционное общество. В общении мы получали информации не системно, воспринятую на слух. Но среди нас были «метры» – Александр Борисович Ильин, Игорь Тихонович Бабанский. Для меня консультантом и наставником был Игорь Тихонович – всегда доброжелательный, безотказный, всегда интересно и последовательно излагающий. Слушать его было одно удовольствие – всегда можно было узнать что-нибудь уникальное, с присущим ему тонким юмором. Он меня многому научил. Игорь Тихонович умел строить и поддерживать приятельские отношения, часто переходящие в дружеские, обладал энциклопедической памятью, поддерживал отношения со многими музеями тогдашнего Советского Союза, переписывался, обменивался информацией, книгами, научными статьями с коллекционерами едва ли не всех республик СССР. Поэтому любая встреча с ним была бесценна.

В те времена девизом местных коллекционеров было: «Все елисаветградское» должно оставаться и оседать в нашем городе». Игорь Тихонович всемерно содействовал этому, помогал местным коллекционерам в совершении обменов, в консультациях. Общаясь с коллекционерами, я видел, как Бабанский оказывал содействие в подборе анти-

чных монет (особенно нам запомнилось «Античное кольцо» из 15 монет, являющееся отображением большого отрезка античной истории), в систематике наград царской России. Он был знатоком – доходчиво и понятно все объяснял. Во всем этом всегда сквозила любовь к своему городу и феноменальные знания его прошлого. Он буквально все знал о зданиях, улицах и людях и говорил о них неизменно с большой симпатией и гордостью. Наверное, поэтому я увлекся изображениями улиц, домов, зданий, парков, скверов, культовых сооружений. Так как Елисаветград девятнадцатого века был чрезвычайно популярен во всей Европе, то каждый, побывавший в нем, старался приобрести или отправить родным, друзьям, знакомым открытку с видом города – этих открыток выпускалось большое разнообразие... Значительное количество таких открыток осело в больших городах. В нашем городе материала было мало, поэтому почти никто не интересовался этой темой. Приобретая открытки, я консультировался с Игорем Тихоновичем и всегда получал исчерпывающую информацию о людях, истории места, изображенного на открытке. Этот интерес сблизил меня и с Александром Борисовичем Ильиным.

Первую встречу с большой натяжкой можно было назвать сближением – мы повздорили, обсуждая виды Кировограда, Ильин был прямой противоположностью Игорю Тихоновичу – категоричный, резкий, нетерпеливый, но заметив наличие интересных предметов, сразу менял отношение к оппоненту, так сказать проникался уважением. Но все же Александр Борисович предложил продолжить нашу беседу у него дома на Урожайной, 28. Потом я не раз бывал у Ильина. Чаще всего, после коллекционного общества мы с Бабанским шли к Ильину. Дорогой они обсуждали дела нашего общества: кто из коллекционеров чем интересным обогатил свою коллекцию, кто удачно совершил обмен, кому не очень повезло.

Особое внимание уделялось новой, ценной информации – ведь во все времена совершались (и будут совершаться) грандиозные находки, открытия. Самое интересное – было услышать их мечты, что случалось редко. Помню, Ильин мечтал о книгах, а Бабанский – о талерах. У Ильина чаще всего развивали елисаветградскую тему.

Когда доходило до «секретной» темы, меня оставляли одного «под грушей», но скучать не приходилось – Александр Борисович давал мне посмотреть книги. Запомнился забавный случай: меня заняли делом – Ильин вынес большой чайник, доверху заполненный медными царскими монетами: «Выбери себе монет!». Они направились в дом, а Игорь Тихонович попросил выбрать и для него. Но Ильин заметил, что я мало отобрал монет. И заметил, что в следующий раз буду отбирать еще... Меня удивила не только щедрость, но хранение монет... в чайнике?! Хотя, где набрать на них кляссеров?..

Уважение и светлая память остались у меня об Игоре Тихоновиче Бабанском и огромное чувство благодарности.

ЗІ СПОГАДІВ КРАЄЗНАВЦЯ ОЛЕНИ КЛАСОВОЇ

Олена Класова.

Я выросла в семье, где всегда любили искусство, увлекались литературой, живописью. Сначала мой отец – Звариш Адольф Петрович, а позже и я начали собирать коллекции книг, марок, монет. В городе был сплочен круг коллекционеров, которые держались друг друга благодаря общим интересам. Чудесно помню, как в детстве знакомилась с такими коллекционерами как Олег Стомаченко, Леонид Медынский, Юрий Колесниченко, и с их старшими коллегами – А. Ильиным, Ю. Столяровым. И. Анастасьевым.

Отдельной фигурой выделялся Игорь Тихонович Бабанский. Мой отец часто водил меня в парк, где в «китайском» павильоне обирались нумизматы и филателисты. Они доставали из клясеров или портфелей цветные картинки или монетки, обменивались репликами, улыбались, радо-

вались, что удавалось обменять «свое» на что-то новое. Я видела среди них и Игоря Тихоновича. Но ближе с ним познакомилась в 1986 году, когда пришла работать в Украинское общество охраны природы. Наша деятельность была разнообразной: членские взносы, издание плакатов по охране природы, популяризация разных видов растений и животных. У нас было много молодежи, но тут работало и два «метра» – Игорь Бабанский и Алексей Шаповалов, который в годы Второй мировой войны входил в легендарную группу «Вихрь».

Игорь Тихонович Бабанский был интеллигентом с большой буквы. Человек слова, джентльмен, очень образованный, вежливый, корректный. К женщинам относился с особым вниманием, всегда вставал, подавал руку. На работе во время перерыва Бабанский и Шаповалов выходили в коридор на перекур, смеялись, шутили. Игорь Тихонович знал много веселых, легких, но очень смешных анекдотов. Мы, по возможности, присоединялись к ним, потому что знали: сей час Игорь Тихонович извлечет из кармана монетку, камешек или еще какую-нибудь интересность и рассказ будет уникальным. Он был красивым человеком – и внешне, и внутренне.

Хочется коснуться его нумизматического увлечения. Брат моей мамы жил в Севастополе, был моряком. Наша семья ездила туда каждое лето в гости. Однажды я услышала, как мой папа уже в Кировограде, разговаривая с Бабанским, рассказывал ему, что нашел в Херсонесе маленькую фигурку крылатой богини Ники. А Игорь Тихонович вынул из кармана монеты Херсонеса и стал показывать отцу – он имел в своей коллекции ценные экземпляры. Я помню, что почти у каждого коллекционера было по 2-3 монеты, а то и больше «Николая II» – большие серебряные рубли. Но это не такие ценные монеты, какие были у Бабанского. Монету рубль «с Николаем» выпустили в 1915 году в огромном

количестве, но из серебра, а у Игоря Тихоновича были золотые монеты – империялы, так называемые «пробные» или «пробники» 1895 года. Еще они назывались «русы». Несколько таких «русов» я у него видела и слышала от отца, что это – реформа графа Витте, который хотел, чтобы «рубль» назывался «рус».

Таким образом, было выпущено партию таких монет. У Бабанского было «5», «10» и «15» «русов» – лишь только эти три монетки сей час были бы сокровищем, потому что они очень редки.

Помню, что он показывал моему папе монеты ХУІІІ столетия из меди, но очень ценные, и монеты приблизительно 1840-х годов выпуска, тоже из меди.

Бабанский мог рассказывать о монетах исчерпывающе и интересно. Его эрудиция была многогранна.

Интересный и талантливый был человек. Забыть его невозможно. Каждый человек особенен, а Бабанский был особенным в разы!

ЗІ СПОГАДІВ НІНИ БАБАНСЬКОЇ

Завершують портрет Ігоря Тихоновича Бабанського спогади доньки Ніни, адже ніде як у відношенні до дітей проявляється сутність Людини, особливо Чоловіка.

*Самый лучший на свете папа – мой!
В самые трудные, невыносимые моменты жизни
мне удавалось выстоять, остаться человеком,
потому что со мной навсегда – прекрасные,
теплые папины уроки моего счастливого детства!..
Даже не уроки, а просто жизненные поступки папы!*

...С большим трудом после войны папе удалось устроиться садовником в Трест зеленого хозяйства на территории Городского сада в родном Кировограде. Быстро влился в коллектив. Посчитались с тем, что работнику приходилось ходить на работу через весь город (а больше – с состоянием его обуви, которую он сам чинил) и позволили временно – до восстановления жилища на Алексеевской – пожить в единственном домике на весь Горсад, недалеко от Сугоклеи. Это было спасением! Хотя домик состоял из единственной комнатки, даже без коридора и отопления. Но Игорь Тихонович, остругав ветки, сделал каркас, на который закрепили обои – получилась комнатка, защищенная от входной двери, и хозяйственное помещение. Плиту сложил сам. Всё равно к утру вода в ведре и чайнике замерзала. Но жизнь продолжалась! Это был просто сказочный период моей жизни. В день новоселья вместе со мной папа принес щенка – это был Рекс. Мама была в ужасе – чем кормить?! В чем купать?! (никто не сомневался, что мы с Рексом будем спать вместе). И, наконец, где брать мыло и на чем греть воду? Папа сказал, что мыло

с дустом он принес, а едой будет делиться с Рексом сам. Я делилась сразу – мне с порога дали ломоть хлеба. А еще папа сказал, что Рекс – охотничий, будет ходить на охоту, с голоду не умрем. Зимы практически не помню. Запомнились радостные минуты. Днём папа забегал с работы подтопить печку, чтобы мы с Рексом не простудились, кормил нас и какие-то минутки мы тренировали щенулю. Он действительно был очень смышленный. Вот с весны началось настоящее счастье! Родители уходили. Мы оставались вдвоем. Рекс не оставлял меня одну в Саду (который нам казался лесом), всегда знал дорогу домой. Я привыкла не бояться, собирала черемшу и цветы, красивые листочки и травки для мамы. Пока я наводила порядок дома, Рекс ходил на охоту. Иногда приносил голубя, хомячка, редко – зайчонка. Стерег до маминого прихода. Мы с папой учили названия моих находок, делали гербарий. А днем я их всех рисовала. Через несколько лет это очень пригодилось. А ещё – «поздоровела»: перестала болеть...

Даже сейчас, став взрослой, я поражаюсь, как мой отец, пройдя неимоверно суровый жизненный путь, как сын «врага народа», насильственно вывезенный на каторжные работы в гитлеровскую Германию и борющийся много лет с тяжелым заболеванием, все-таки не потерял лучших человеческих качеств, а всегда оставался светлой личностью не только для членов семьи, но и для окружающих.

...мы переехали в город!

Моя жизнь с 2 до 4,5 лет прошла в Горсаду. И вот наступил долгожданный день, когда мы все должны были начать жить вместе и, когда у меня, наконец, появятся друзья-ровесники, а маме будет недалеко на работу, а любимая бабушка каждый день будет рядом!

Папа, насколько это было возможно, отремонтировал одну комнату пострадавшего от бомбы бабушкиного дома,

и даже постелил настоящий деревянный пол! Возле родительской кровати лежала волчья шкура (вместо коврика). У нас с Рексом пока оставался один на двоих настоящий топчан и настоящее ватное одеяло! Все остальное помещение было без потолка – днем многочисленные дырочки в железе образовывали «звездное небо», говорила мама. Я приставала к папе, почему не видно звезд Ориона, все смеялись...

У бабушки был отдельный ход в ее комнатку и небольшой коридорчик, тоже «со звездами». Я могла быть и дома, и у нее. У меня образовалось сразу два уголка личного пространства с книгами, коллекциями, «охотничьем» снаряжением. Одновременно появилось море друзей – дворовые (по месту жительства) и садовые – я пошла с детский сад. И там и там мне давал много друзей Рекс. Он со всеми дружил и играл с нами. Кроме того, у меня появилась обязанность выгуливать Рекса, потому что, как говорил папа, мы теперь не Маугли. Ребята устанавливали очередь, кому со мной выгуливать Рекса утром, до садика и кому вечером, после.

Завидовали мне только в конце дня в саду, когда прибежал Рекс с запиской в ошейнике и меня отпускали домой без родителей. Остальным приходилось дожидаться подольше. Трудности жизни я замечала только в дождь или снег, который в оттепель таял. Крыша текла сильно. Надо было без конца подставлять жестяные баночки, а потом лазить с ведром, выливать из них воду. Это была наша обязанность с папой. Наша, потому что поближе к краям крыши мог забраться только кто-то маленький и, конечно, вдвоем и быстрее, и веселей!

Наш друг Рекс

Второй, очень переживательной трудностью, был – Рекс. Он очень тосковал по воле. Папа его отпускал побежать ночью. Если он не возвращался ранним утром, значит –

попал в лапы собачникам. Тогда папе приходилось бежать за собачниками и выкупать друга. Часто Рекс возвращался покусанный. Мы его лечили. Когда собачники поняли, что будет выкуп, помещали Рекса в отдельную клетку и «на мыло» не отдавали, ждали папу с выкупом.

Но нашелся еще хуже враг! Во второй половине дома жил человек, который во времена «ежовщины» подвел моего деда, Тихона Бабанского, под расстрел, а потом продолжал отравлять жизнь папе и всем нам. Не удивительно, что умный и преданный Рекс чувствовал это. Он не давал прохода соседу. Пока мы не вынуждены были отвезти Рекса в Николаев. Но через год, умный пес, оборвав цепь, вернулся в дом на Алексеевской! Неимоверно радовались все, особенно я, а со мной и вся дворовая команда.

Наши с папой настоящие походы

...Мама болела, очень уставала. Папа, чтобы шустрый ребенок не надоедал, всюду брал меня с собой. Мы не раз побывали на Бианке, Сугоклее, на карьере в Горсаду, в Клинцах, в Калиновке, на заброшенных штольнях в Субботцах. Но, когда папа на работе, день проходил с друзьями. По всем этим местам я была предводителем, а Рекс – охранником. Мы находили на Бианке совершенно прозрачные розовые кварцы, жилища водяных черепах, норки ящериц, я знала, где попить воды из родника, где постирать

одежду (чтобы дома не попало) и, конечно, всё съедобное, что не навредит (ягоды черемухи, зеленые абрикосы, недозрелые вишни и кленовые прутики из муравейников, черемша), в меню были на первом месте.

На станции юннатов

В команде – большинство мальчиков, и на всех нас было всего три отца. Только потом я поняла, что папа старался поддержать мальчишек. Моя команда лето проводила на станции юннатов, где работал папа и, конечно, в моем любимом Горсаду, где я знала все потаенные места (где водяные и степные черепахи, ужи и змеи, зайчата, лисята, гнезда великолепных птиц).

Мы с удовольствием помогали ухаживать за кроликами, зверинцем для животных-найденышей, на грядках. Мы замечательно обедали все вместе: овощей и фруктов было вдоволь, наша задача была – не забыть из дому хлеб. На десерт баба Маша всегда припасала парное молоко или компот. Был восхитительный случай, когда нас наградили путевками в пионерский лагерь!

Это было чудесно! Широкая река и неведомый нами до тех пор могучий сосновый лес, горн и зарядка по утрам, костры вечером, линейки, пионерские галстуки и мы, навсегда дружные, вместе! Память осталась на всю жизнь! Как и на всю жизнь запомнилась нам всем экскурсия в Умань, в Софиевский парк!

Мы с папой в Уманском парке

*Бабанський на полюванні (праворуч)
в Новоархангельському районі, 50-і рр.*

«Кто сказал, что охота
только для мальчиков?»

Папа любил ходить на охоту. Меня почти всегда брали с собой. Поэтому я участвовала в подготовке. Обязанность Рекса – притащить из комнаты на земляной пол «кухни» волчью шкуру, мы на ней располагались. Папа разрешал приводить одного из друзей (мальчики строго следили за соблюдением очередности). Мы отсчитывали дробинки, насыпали горки пороха, готовили пыжи, помо-

гопали чистить ружье. Но на охоту брали только меня и Рекса. Поначалу мое место было на загровке у папы. Потом я натренировалась так, что ни один мальчишка в команде догнать в беге меня не мог!

Моя первая волшебная работа

Но моим слабым легким это не помогло. В шестом классе появились очаги. Лечение мало что давало. Нужен был Крым. Денег на это не было. Тогда папа попросил московских археологов (например, Ольгу Дашевскую), с которыми дружил, переписывался и иногда бывал на раскопках, взять меня на Беляус в качестве художника (зарисовывать находки). За эту работу меня поставили на довольствие! – четыре месяца на море!!! Я и мечтать не смела! А сколько я узнала, увидела, научилась делать, каких замечательных друзей приобрела! Навсегда полюбила археологию. Для родителей главным было другое – болезнь больше никогда ко мне не вернулась, не осталось даже следа. Только я очень соскучилась по родным, дому, друзьям, Рексу. Быстро все вошло в свою колею.

Я с Рексом и бабушкой Ниной

Приобщение к коллекционированию

После моря я очень скучала по археологам, по полюбившейся работе. По вечерам у нас с папой добавилось занятие разбирать и чистить монеты, интересные старинности, ремонтировать старые книги, упорядочивать коллекцию минералов! Папа и мне выделял понемногу.

Сложили в коробочки и подписали: палеонтология, геология, археология и... охотничье дело! Теперь и я – коллекционер! Как-то чистили мы античное кольцо, папа готовил его на обмен (тогда редко продавали-покупали). Оно

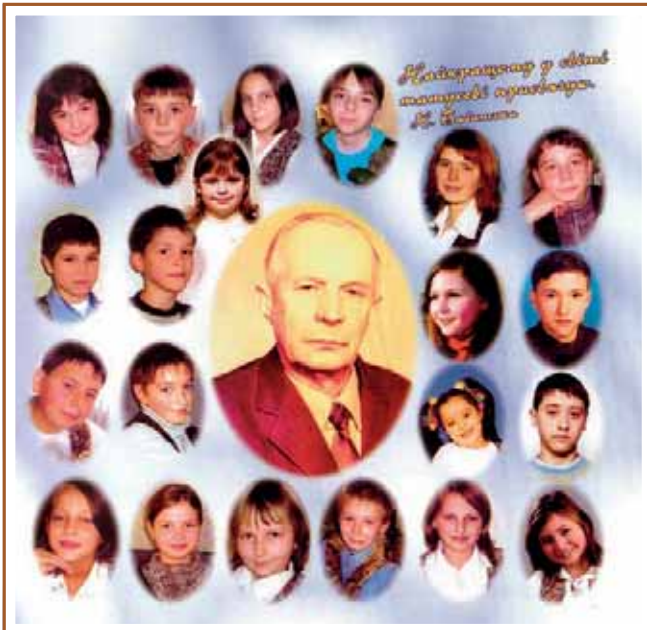
Античное кольцо.

восхитительно мерцало жемчужным блеском, сквозь который проступали мужественные лики.

Я замерла от восхищения. Папа спросил: «Нравится?». Я лишилась дара речи – только кивнула. И вдруг папа надел колье на меня: «Береги! На обмен найдем что-нибудь другое». Колье до сих пор у меня. Надеваю в самые радостные или трудные моменты. Через много лет поняла, что для родителей я повзрослела. С первых после того случая зарплат мне купили обновки: домашний халатик, выходное платье и настоящее постельное белье – несметные взрослые сокровища.

Папино наследие

Папы нет уже четверть века. А я все еще разбираю собранные им материалы (более 12 000 заметок, печатных материалов, газетных страниц). По прошествии стольких лет, все им собранное всё так же актуально. Непостижи-

мо, но сквозь собранный и систематизированный интеллектуальный материал ясно видны великолепные идеи и направления научных исследований, которые он видел в перспективе. Что-то действительно уже воплотилось в жизнь, но очень многое еще ждет своего часа...

Оглядываясь на прошедшие годы, я понимаю, что лучшее, что есть во мне – от папы. И лучшее, что я сделала в жизни – это продолжила начатое папой.

В память папы, по моей инициативе, при поддержке директора Кировоградского колледжума Маргариты Борисовой и педагогического коллектива в 2000-м году был создан Областной детско-юношеский экологический центр (ОДЮЭЦ) «Эксампей», учреждена эколого-натуралистическая конференция-конкурс «Жить в согласии с окружающей средой» имени И.Бабанского и медаль «За защиту окружающей среды» имени И.Бабанского.

Рукопись И. Бабанского «Хищные птицы Кировоградщины» – обширный материал по систематизации и описанию краснокнижных хищных птиц нашего края был доработан и подготовлен к изданию.

Дети ОДЮЭЦ «Эксампей» с руководителем Ниной Бабанский и известным в Украине орнитологом, учителем Кукуловской школы Анатолием Шевцовым, взяв за основу статью И. Бабанского, выполнили инвентаризацию местных хищных птиц, подготовили Красную книгу нашей области по хищным птицам. При содействии Департамента

Червона книга нашої області
«Крилаті скарби Кіровоградщини».

Вихованці «Ексамплера» — студенти

Вихованці «Ексамплера» — першочисні, Вогнеборці та І Міжнародних конкурсів, які нагороджені грамотами Міністерства освіти і науки України, і на цей час займають 1 місце в Україні за кількістю нагородних грамот.

Меріам Нікола, Тетяна Калітурна, Червоний Аліна, Протасівська Марія,
Вікторія Роща, Червоний Олександр, Червоний Сергій, Дімитро Анатолій,
Михайлик Єлизавета, Андрушак Євгенія, Рафайчук Марія, Андрушак Іван.

**Співпраця з державними, управлінськими
організаціями природоохоронного середовища**

Гончарук О. С. — заступник
начальника управління.

Вілюк М. С. — заступник сектору
надзорових та інших спеціальних
управлінь природоохоронного
департаменту державної екологічної
служби України (Держпродспецслужба)
в Черкаській області.
Розумова Галина Іванівна, 10 клас
НВФ «Біологічний заповідник
«Мисископ»

Дружоваві роботи дітей,

наш партнерів в області є конкурс «Лілля в джунглях» з дитячими малюнками, в першу у Волинській області і Міжнародний конкурс малюнків у місті Баришівка, 2005 року в місті «Золотий лілля» в місті Івано-Франківськ (2006 рік).

Державний екологічний заповідник «Мисископ»

Видання «Ексамплера».

екології Кіровоградської облгосадміністрації в 2005 році книга вийшла в світ.

В дев'яти любимох місцях Ігоря Тихоновича вихованцями «Ексампея» з допомогою спеціалістів і учених Кіровоградщини і України закладені науково-дослідницькі екологічні тропи, вивчені, описані і опубліковані в ілюстрованому збірнику «Золоті стежини Кіровоградщини».

Одною з знахідок І.Бабанського на території нашої області був каньйон на річці Інгул в околицях села Інгульське Устинівського району, який місцеві жителі називали Монастирище. В перше ж відвідування він знайшов там неолітичні молотки і кілька кремнієвих скребків.

Внаслідок Ігоря Тихонович не устав повторювати цінності цього місця і необхідності надання йому статусу заказника. Більше 40 років він боровся за це і тільки в 1994 році зусиллями однодумців (вже без І.Бабанського) Монастирище отримало статус ландшафтної заказника загальнодержавного значення.

Вихованці «Ексампея» і його послідовники разом з мною продовжують вивчати цей заказник. Підтвердженням припущень Ігоря Бабанського стала знахідка, зроблена в Монастирищі в вересні 2019 року, яка послужила основою для статті в обласній газеті «Народне слово» «Не буди давніх Богів!». Ось її текст:

«Мені шість років. Тато мріяв про сина, а народилася донька. Попри це, я скрізь з ним: граю у футбол, не пропускаю матчі, разом з ним розбираю й збираю рушницю, відраховую дробинки, відсипаю порох, ходжу на полювання, на риболовлю й звіриними стежками... День літнього сонцестояння я очікувала з нетерпінням! Цього разу ми підвелися вночі, щоб до світанку бути на місці. До скель на Сахаровському мості (в межах міста Кіровограда) добиралися пішки.

Якщо я буду уважна до компаса, сонця й часу (татків годинник у мене на руці) – скелі заговорять, відкриють свою таємницю! Тобто в певний день і годину, з певного місця, під певним кутом сонячного променя на скелі проявиться малюнок... Який? Визначати мені. Це наш експеримент! Тато всі дії мої перевірив, ми почали очікувати. Несподівано (я не вірила власним очам) все повніше й чіткіше (по мірі руху Сонця) проявилися лінії й рисочки, в яких угадувалось дві людинки з колами, окресленими навколо голів, над ними – великі ніби плоскі мушлі з довгими променями з-під них, а ще якесь колесо зі спицями, наче у велосипеда... Невже це і є інопланетяни? Про фотоапарат ми тільки мріяли... Незабаром тінь від дерева закрила зображення... Малюнок по пам'яті я зробила, настільки дозволило хвилювання, що мене охопило. «Бачиш, скелі відкривають свої таємниці, якщо дуже постаратися! Тепер тільки наступного року!» – сказав тато. Минуло понад півсотні років. На Сахаровському мості все інакше. Скелі позаростали – не пробратися...»

Наші з татом «експерименти» лишилися в далекому минулому. А звичка досліджувати все серйозно, старанно лишилася. Понад тридцять років я з дітьми й дорослими у складі групи дослідників унікальності кіровоградського краю «Ексампей-ЕКО» вивчаю Монастирище – заказник загальнодержавного значення в Устинівському районі нашої області, відкритий моїм батьком, Ігорем Тихоновичем Бабанським, що отримав заповідність у тому числі з невеликою його участю. Заказник привертає увагу величезною архітектурною спорудою – з блоків грубо обробленого каменю (мегалітів). Можу стверджувати, що це – місце сили, сакральне місце, де ми знайшли не поодинокі археологічні артефакти, вивчені археологами й геологами, котрі підтверджують присутність тут людини з доби кам'яного віку. Та ще багато чого цікавого, захоплюючого...

Але сьогодні мова про три об'єкти, котрі не дають нам всидіти на місці й спати спокійно. Відомо, що в стародавні часи люди спрямовували свої погляди до зірок. Про це свідчить, в тому числі, рідкісний вид мегалітів «дольмени, які коливаються». Точку опори було знайдено настільки точно, що дозволяло величезні кам'яні брили приводити в рух легким дотиком руки – рівновагу вони не втрачали! У південно-східній частині «подвір'я» Монастирища знаходиться мегаліт у формі серця, в обрамленні шести могутніх бло-

Карта зоряного неба правдвня і сучасна.

ків. Його не зрушити з місця. Але коли штовхнути – буде коливатися як неваляйка. А візуально продовжені до гори промені амплітуди коливань вкажуть шлях зірки або сузір'я на небі! До «родички» нашої гори, гори Кішки в Криму, ведуть цілих п'ять таких мегалітів, вишикуваних з чіткою послідовністю в ряд.

Авжеж, добре відомо, що в жовтні 1959 року за допо-

могою 22-метрового радіотелескопа, встановленого саме на Кош-Кая, прийнято перше в історії зображення зворотного боку Місяця! В північно-східній частині поверхні гори Монастирища є камінь Черепаха, що лежить на двох (підтверджено археологами) оброблених людиною каменях. Під каменем – отвір, в який камінчик (за часом) летить ніби з висоти дев'ятого поверху. Ми припускаємо, що це древня обсерваторія під відкритим небом, використовувалася, очевидно, для спостереження за зірками в денний час. Ставлення до таких припущень, природно, неоднозначні. Прихильники цієї версії трималися стійко, продовжуючи пошук. Особливо старанною була група дітей у складі представ-

ників НВК «Кіровоградського колегіуму», шкiл №2, 22, Кіровоградського інженерного коледжу ЦНТУ, котрі нещодавно ввійшли до «Ексампей-ЕКО». Нарешті до нашої версії приєднався геолог ГРЕ-37 Микола Анатолійович Ніколаєнко, який співробітничав з нами понад два десятиліття й дуже прискіпливо ставився до віртуальних

Карта прадавня зіркового неба з вимірами.

досліджень. Проте він допоміг юним розібратися з наскельним малюнком – зображенням «цікавої трапеції»! По-перше, він, як і ряд археологів, однозначно визначив, що це рукотворні отвори. Але, головне, порівняння з картою зоряного неба показало (!) – це точне відображення найяскравіших зірок нашого небосхилу в період літнього сонцестояння: Альдебаран, Капела, Бетельгейзе, Ригель, Сіріус-1, Сіріус-2, Адара.

Крім того, виміряні відстані між «зірками» на карті Монастирища відповідають за пропорцією сучасній мапі зоряного неба. Правда, малюнок виконаний в дзеркальному відображенні. Чому?

Один з варіантів – люди, які створювали цей малюнок, не знали ні сузір'їв, ні прийнятих сьогодні їх назв, а виділяли найяскравіші зірки в їх розташуванні в період літнього сонцестояння і нанесли малюнок дзеркально, як, діти, які ще не вміючи писати, копіюють букви навпаки: И – N, Я – R, Є – Э тощо. Або ж, можливо, у людей які створювали малюнок, угруповання по сузір'ях було іншим, відмінним від прийнятого сьогодні.

Дослідники мегалітів відзначають зв'язок елементів цих споруд із характерними напрямками небесної сфери, а саме: полуденною лінією, напрямком на точки сходу Сонця у дні весняного та осіннього рівнодення.

В Монастирищі є мегаліт, в улоговинку якого точнісінько сідає сонячний диск в момент сходу сонця в день Літнього сонцестояння, а також є місце, де диск Сонця, точно лягає в момент Зимового сонцестояння.

Англійський дослідник Поль Деверо, протягом багатьох років вивчає мегаліти Західної Англії, Ірландії і Бретані, застосовує комплексний метод: залучаючи, крім археології, астрономію, геометрію, етнографію, біоенергетику, він намагається зрозуміти мегалітичний об'єкт у широкому контексті місцевості, в якій він розташований.

Монастирище Місце Сили! За народними повір'ям, менгіри додають лікувальні властивості травам, а також здатні зцілювати від ран і хвороб. Ці легенди підтверджують гіпотези вчених про те, що більшість мегалітів виготовлялися з порід, які містять кварц, — природний накопичувач енергетичної інформації. Ще козаки-характерники вважали Монастирище самим сильним из пяти на Україні – Сили вогню!

Монастирище це Сакральне місце, що є насамперед геоактивною зоною з явним позитивним впливом на людину, місцеву флору і фауну і вирізняється красивим ландшафтом та навколишніми пейзажами. Термін «сакральний» означає, по суті, «культово-релігійний», «таємний», «доступний тільки для втаємничених». Прийнято вважати, що сакральні місця викликають у людей здатність що-небудь передбачити – Ігор Тихонович Бабанський півстоліття тому акцентував увагу на дослідженні мегалітів урочища Монастирище.

Хоча сказано «Не будіть древніх Богів!», але все ж... Монастирище – витік нашої духовності, нашого коріння і доступне для всіх. Це накладає величезну відповідальність за збереження цієї безцінної, унікальної пам'ятки геології та археології для майбутнього і при дослідженнях і, особливо при відвідинах».

**Ніна БАБАНСЬКА, керівник групи вивчення
унікальності кіровоградського краю «Ексампей-ЕКО»**

НУМІЗМАТИЧНА КОЛЕКЦІЯ ІГОРЯ БАБАНСЬКОГО

(довідка Кіровоградського обласного краєзнавчого музею)

Ігор Тихонович Бабанський був людиною з великим духовним світом та різнобічними захопленнями. Крім того, що він був відомим педагогом, екологом, краєзнавцем, який зробив дуже багато у галузі екологічної освіти та збереження природи рідного краю, Ігор Тихонович захоплювався ще й колекціонуванням монет. Нумізматика з давніх часів вважалася королевою хобі, вона відкриває не тільки нові горизонти, але дає і нові знання з географії, історії та інших суміжних наук. Багато відомих людей захоплювалися цим, але більшість колекціонерів збирали свої колекції без певної ідеї, тобто те, що попадеться, або виключно цікавлячись рідкістю монети, чи її художнім оформленням. Ігор Тихонович же, як істинний нумізмат-колекціонер, збирав монети з наукової точки зору, вивчав історію їх карбування та грошового обігу. Це підтверджує його тісна співпраця з Кіровоградським обласним краєзнавчим музеєм, яка говорить про одне: Ігор Тихонович маючи такі скарби не нажив собі великого багатства, а ось славному пам'ять по собі залишив назавжди.

Протягом 1957–1962 років від нього до музею надійшло понад 350 предметів, завдяки чому і була збережена ця частина його антикварної колекції, яка потрапила під державний захист у головному державному музейному закладі нашої області. Це особисто ним систематизована та атрибутована колекція мідних та срібних монет домонгольської Русі, куфічні та візантійські монети, які були в обігу на території Київської Русі в IX–XI ст., монети удільних російських князів, монети доби татарської навали та монети часів ца-

рування від Петра I до Миколи II. Також зустрічаються монети, які карбувалися для Молдавії і Валахії та Польщі на Варшавському і Петербурзькому монетних дворах. Крім цього в предметах, що надійшли, присутня значна кількість монет радянського періоду, пам'ятні та ювілейні медалі і жетони. Загалом, колекція дає повне уявлення про зародження, формування і розвиток монетної системи, починаючи з монет античного світу і до радянських часів, тобто охоплює майже двадцять п'ять віків людської історії.

Найдавнішими в колекції є три монети грецьких міст-держав Північного Причорномор'я, які і донині у музейній збірці представлені одиничними екземплярами. Насамперед, це бронзова монета Боспорського царства початку IV ст. до н. е. (інв. № Н-1319), яка карбувалася у Пантікапеї (розміщене на території сучасного міста Керчі). Це місто, що з часом стало столицею Боспорського царства, було одним із перших серед грецьких міст, яке почало карбування власної монети. Музей має досить рідкісну монету – статер останнього царя Боспорського царства Рескупоріда VI (314–342-й роки), яка сьогодні дуже рідко потрапляє на світові антикварні аукціони. На її аверсі зображено бюст Рескупоріда, що в руках тримає тризуб. На реверсі – бюст імператора в вінку, а справа від нього зображено орла з вінком у дзьобі.

Наступною пантікапейською монета стала монета – обол, яка датована III ст. до н. е. (інв. № Н-1318). На її аверсі зображена голова безбородого сатира в вінку. На реверсі – лук, стріла та розміщено текст «ΠΑΝ», що іменує бога пастухів Пана, якому поклонялися в грецькій Аркадії та зображували з рогами і козячими ногами.

Особливо цікавим є «борисфен» – монета Ольвії (розташоване на території сучасної Миколаївщини), яка датована III ст. до н. е. (інв. № Н-1316). Ці карбовані мідні монети мали зображення річкового божества, який асоціювався з Дніпром, з одного боку та сокири і горита з іншого. Слід відмі-

тити, що Ольвія, Херсонес, Пантікапей випускали власну монету протягом усієї античної доби. Основними матеріалами для монет були мідь і срібло. Техніка їх карбування була всюди однаковою: спочатку у формах відливались круглі заготовки, на яких потім викарбовували зображення і легенди.

Єдиною римською монетою в колекції Ігоря Тихоновича Бабанського став срібний денарій імператора Траяна 108 р. н. е. (інв. № Н-1063), на аверсі якого зображено імператорський бюст у вінку. На реверсі цієї монети розміщено богиню Фелісітас, яка тримає кадуцій у правій руці, а ріг достатку – у лівій. Цю монету імператор Траян викарбував на честь переможного завершення Другої дакської війни у 106 р. н. е. Це ж відноситься і до монетного обігу Арабського халіфату династії Саманідів. Срібний дирхем (інв. № Н-1064) із знаком монетного двору Самарканда з обох боків окрім легенди – зазначення відомостей про місце та рік карбування, має тексти вихвалення Аллаху та висловів із Корану кувфічним шрифтом. Представлена монета викарбувана у 926–927 рр. н. е. за часів еміра Насра II ібн Ахмада та котирувалася і у XI ст. на теренах Східної Європи.

У ряду одиничних екземплярів необхідно відзначити і мідну монету Візантійської держави, що відноситься до так званих анонімних фоллісів і датується IX ст. (інв. № Н-1066). На лицьовому боці монети розміщений чотирирядковий текст латинськими літерами, а на звороті – зображення Ісуса Христа. Окрасою колекції став срібний міліарисій константинопольського карбування із зображенням Василія II Болгаробійця і Костянтина VIII (інв. № Н-1065). Випуск цих монет припав на кінець X – початок XI ст., їх використовували у грошовому обігу Київської Русі, а сучасних аукціонах можуть бити усі можливі рекорди, якщо не є тмутараканським копіюванням, чи банальною підробкою.

До останнього часу унікалами вважалися монети, на яких зупинимося далі. Вони випускалися протягом короткого

часу і були пов'язані з війнами, які вела Російська імперія. Це монети, які карбувались для Молдавії і Валахії, Польщі та Грузії. Під час російсько-турецької війни 1771–1774 рр. командування російської армії прийняло рішення про чеканку мідних монет перехідних номіналів, які б застосовувались як в російському, так і в місцевому грошовому розрахунку: 3 денги – 1 пара, 3 копійки – 2 пара. Виробництво цих монет відбувалося у молдавському селі Садогурі (розташоване на території сучасного міста Чернівців) і в кінці кінців було віддано на привілей датському барону-авантюристу Петру Гартенбергу. В якості сировини використовувались трофейні турецькі пушки. В колекції представлені монети «пара – 3 денги» 1772 р. (інв. № Н-1186) та «2 пари – 3 копійки» 1774 р. (інв. № Н-1185), другий рік і кінець їх випуску у зв'язку з повним поглиненням цих територій Російською імперією.

У 1801 році Грузія ввійшла до складу Російської імперії, яка розпочала чеканку монет для Грузії, для зручності місцевого населення, на їх рідній мові. Грошовий рахунок вівся в абазах та пулях-грошових одиницях, характерних для країн Сходу того часу. У 1804 році була розпочата чеканка монет нового зразка номіналом, що піддається перерахунку на російські рублі та копійки. В колекції представлена монета «10 пули» 1810 р. (інв. № Н-1258), що відповідала 1 російській копійці.

Серед монет радянського часу слід виділити монети періоду 20–30-х років. У 1926 році розпочався випуск монет номіналом 1, 2, 3 і 5 копійок зі сплаву алюмінієвої бронзи, названого в народі просто бронзою. У новій монеті були змінені вага та діаметр, при цьому вага відповідала номіналу: 1 коп. – 1 гр., 2 коп. – 2 гр. і т. д. і т. п. Також у 1931 році були змінені монети номіналом 10, 15 та 20 копійок. Крім заміни низькопробного срібла нікелевим сплавом, монети масового випуску отримали сюжетний малюнок зворотнього боку: робітник з молотом у піднятій руці тримає щит, на якому вка-

заний номінал монети. В колекції представлені монети «15 копеек» 1932 р. (інв. № Н-1296) і «1 копейка» 1933 р. (інв. № Н-1312), трагічних років в історії нашої країни, які не оминули і родину Ігоря Тихоновича Бабанського.

Дуже цікавою є так звана «кооперативна» монета «2 копійки» 1922 р. (інв. № Н-1314), виготовлена в Ленінграді (тепер Санкт-Петербург). Це мідна монета з номіналом на аверсі та сюжетним малюнком на звороті де зображено лося та розміщено текст по колу «2-я госуд. шорно-футляр. и чемод. фабр.» (2-а державна шорно-футлярна і валізна фабрика). Випуск цієї монети припав на час нової економічної політики радянської влади, коли відновлювалися товарно-грошові відносини та приватне підприємництво. Як бачимо справа доходила і до не державного випуску грошової маси на потреби місцевого населення.

Незначну, але суттєву частину колекції складають настільні медалі, які представлені портретною серією київських князів, що випускалися при Катерині II на Петербурзькому монетному дворі. Це мідні медалі «Великий князь Ярослав» (інв. № Н-1021) та «Великий князь Святослав II» (інв. № Н-1020) роботи медальєра Іоганна Бальтазара Гасса (1730–1813), який залишив значний слід у медальєрному мистецтві XVIII ст. Ще одна медаль з цієї серії – «Великий князь Святополк I» (інв. № Н-1022), роботи медальєра Якоба Рейхеля (1780–1856). Постаті, які зображені на них – це історія нашої країни часів Київської Русі від братовбивчого зішестя на престол Святополка I Окаянного до просвітлених років княжіння Ярослава Мудрого і його послідовників.

Крім широко відомих медалей на честь 200-річчя Полтавської битви, були ще й пам'ятні жетони (натільні образки) із зображенням образу Каплуновської Пресвятої Богородиці (інв. № Н-1018), один з яких із срібла представлений у колекції Ігоря Тихоновича. Про силу цієї чудодійної ікони ходили легенди, тому-то цар Петро I молився перед нею сам, а потім

наказав носити її перед російськими полками перед початком найважливішої битви у європейській історії і переміг. У 1909 р. Полтавська єпархія замовила виготовити 40 000 натільних образків, які були роздані російським військовим на пам'ять про святкування 200-річчя цієї події. Щодо українців, то ця битва поклала початок кінця їхнім намаганням відокремитися від Росії, українська автономія почала занепадати, а гетьман Іван Мазепа покинув країну і потрапив під церковну анафему.

Із п'яти радянських ювілейних медалей слід відмітити настільну медаль «В ознаменованіе 175 летиа Севастополя. 1783 – 1958» (інв. № Н-1057) (медальєр – Акімушкіна В. М.), що була виготовлена в 1958 р. на Ленінградському монетному дворі з томпаку – сплаву міді та цинку. Цікавою є також мідна медаль-жетон «Великому освобожденному народу 27.02.1917 г.» (інв. № Н-1019) випущена в Москві на фабриці Кучкіна, на честь Лютневої революції в Російській імперії, що використовувалась як революційна символіка. А ось краєзнавчий аспект має срібний пам'ятний жетон XVI Всеросійської художньої та промислової виставки у Нижньому Новгороді 1896 року (інв. № Н-1017), в якій активну участь брав завод братів Ельворті, де і отримав чергові нагороди за свою машинобудівну продукцію для сільського господарства.

Не можна не провести паралель між російськими монетами із колекції І. Т. Бабанського та роком народження нашого міста, у служінні якому він віддав багато сил. У ній представлені дві срібні монети «Рубль» (інв. № Н-1153) та «Полуполтинник» (інв. № Н-1154), що датуються 1752 р., роком Указу Єлисавети про створення на правому березі Інгулу фортеці Святої Єлисавети та затвердження проекту її будівництва, яке розпочали 300 козаків Малоросійських полків. З середини XVIII ст. гетьманська адміністрація, згідно з дерективами, одержуваними зі столиці, заходила на Січ російську мідну монету. Так, із розпорядження гетьмана

Кирила Розумовського запорозькому кошовому 1756 р. відомо, що «для умножения в Сечи Запорожской российских медных денег ходячею медною монетою», денгами й полушками було видано жалування рядовому козацтву. Саме ці монети з його колекції можна представити у цій публікації: «Полушка» 1748 р. (інв. № Н-1162) та «Деньга» 1751 р. (інв. № Н-1161). Також із значної кількості російських монет придляємо увагу монеті номіналом «Пять копеек» 1727 р. (інв. № Н-1145), які випускали в обмежений 20-ми роками XVIII ст. час, і недаремно. Загальновідомим фактом стала знахідка подібної монети, яку нумізмати називають «хрест», під час висадки 1 000 дерев у 2001 році учнями обласного дитячо-юнацького екологічного центру «Ексампей» (керівник – Бабанська Н. І.) на території старого Міського саду в місті. Саме останні предмети колекції Ігоря Тихоновича визначають пріоритет його зацікавленості у нумізматиці – монетний обіг на українських теренах усіх часів.

На завершення необхідно відмітити, що внесок Ігоря Тихоновича Бабанського до музейної скарбниці не вичерпується лише цим. Він відданий патріот своєї малої Батьківщини щодо скарбів надр, флори і фауни. Загальновідомим є факт, що його перу належать перші сторінки «Червоної книги» нашої області. Його фотопортрет та наукові напрацювання займають гідне місце в експозиції відділу природи обласного краєзнавчого музею. Наприкінці 2017 року колективом музею спільно з його дочкою – Ніною Ігорівною та громадськістю у присутності засобів масової інформації було проведено День пам'яті Ігоря Тихоновича, що мав значний розголос не лише в області, а і в Україні. З огляду на це, стає зрозумілим: його справи живі і впевнено крокують вперед у царинах охорони навколишнього середовища та збереження культурної спадщини нашого краю і держави.

*Павло Рибалко,
заступник директора обласного краєзнавчого музею*

**25 монет з 350, подарованих Бабанським
обласному краєзнавчому музею.**

Аверс і реверс монети – статер Рескупоріда VI та конверт, анований Бабанським І.Т.

Аверс і реверс монети – аобол та конверт, анований Бабанським І.Т.

Аверс і реверс монети – «борисфен» та конверт, анований Бабанським І.Т.

Аверс і реверс монети – денарій імператора Трояна 108 р.н.е.

Аверс і реверс монети – дирхем еміра Насра II ібн Ахмеда. 926-927 рр. н.е.

Аверс і реверс монети – анонімний фоліс IX ст.

Аверс і реверс монети – міліарисій. X – поч. XI ст.

Аверс і реверс монети – «пара – 3 деньги». 1772 р.

Аверс і реверс монети – «2 пара – 3 копейки». 1774 р.

Аверс і реверс монети – «10 пули», 1810 р.

Аверс і реверс монети – «рубль», 1752 р.

Аверс і реверс монети – «полуполтинник», 1752 р.

Аверс і реверс монети – «полушка», 1748 р.

Аверс і реверс монети – «деньга», 1751 р.

Аверс і реверс монети – «п'ять копеек», 1727 р.

Аверс і реверс монети – «15 копеек», 1932 р.

Аверс і реверс монети – «1 копейка», 1933 р.

Аверс і реверс монети – «2 копейки», 1922 р.

Настільна медаль «В ознаменованіе 175-летия Севастополя. 1783-1958»

Настільна медаль «Великий князь Ярослав»

Настільна медаль «Великий князь Святослав II»

Настільна медаль «Великий князь Святополк I»

Пам'ятний жетон XVI Всеросійської художньої та промислової виставки у Нижньому Новгороді 1896 року.

Пам'ятний жетон на честь 200-річчя полтавської битви у 1709 році.

Пам'ятний жетон «Великому визволеному народу. 27.02.1917 г.»

Двадцять п'ять найцікавіших монет подарованих музею І.Т. Бабанським

ДЕНЬ ПАМ'ЯТІ ІГОРЯ БАБАНСЬКОГО

За ініціативою директора обласного краєзнавчого музею Н. Агапєєвої та при активній участі співробітників 19 жовтня 2017 року був проведений «День пам'яті Ігоря Тихоновича Бабанського».

В музеї, у переповненій залі Олександра Ільїна пролунали чудові слова спогадів колег, педагогів, краєзнавців, колекціонерів, журналістів про чудового професіонала, педагога, колекціонера – людини безмежної ерудиції і великої душі.

...Ігор Тихонович був людиною колосальної ерудиції, унікальної пам'яті. Любив мову, літературу, історію, хімію та біологію, фізику та астрономію, археологію. Дуже захоплювався краєзнавством, а як фалериста, бібліофіла і нумізмата його знали за кордоном.

Цей чудовий день мав солідний резонанс у пресі. Велике спасибі всім, хто прийняв участь, і які згадали саме цінне і неповторне в цій людині. Окрема подяка Федору Шепелю, Ользі Степановій, Ларі Гуриній, які відобразили всі ці слова спогадів друзів, колег, однодумців Ігоря Тихоновича про нього!

День пам'яті Бабанського в обласному краєзнавчому музеї.

ЗМІСТ

Передмова	4
Непересічна особистість	5
З родини «ворога народу».....	10
Дитинство й передвоєнна юність.....	21
У роки війни.....	28
Від садівника до педагога.....	31
Дружба з непересічними особистостями.....	50
Колекціонер-нумізмат, збирач старожитностей	59
У спогадах рідних, колег, знайомих	
Зі спогадів Юхима Столярова	66
Зі спогадів Бориса Хижняка.....	69
Зі спогадів Станіслава Мостового.....	70
Зі спогадів Валерія Яковенка.....	73
Зі спогадів Ірини Подтьолкової.....	75
Зі спогадів Вадима Орленка.....	77
Зі спогадів Юрія Тютюшкіна.....	79
Зі спогадів Олени Класової.....	83
Зі спогадів Ніни Бабанської.....	86
Нумізматична колекція Ігоря Бабанського.....	101
День пам'яті Ігоря Бабанського.....	114

НАД КНИГОЮ ПРАЦЮВАВ АВТОРСЬКИЙ КОЛЕКТИВ У СКЛАДІ:

Ніна БАБАНСЬКА

Сергій КАРАКУЛІН

Микола ЦУКАНОВ

Федір ШЕПЕЛЬ

Бабанська Ніна Ігорівна
Каракулін Сергій Віталійович
Цуканов Микола Миколайович
Шепель Федір олександрович

КОЛЕКЦІОНЕР БАБАНСЬКИЙ. ІСТОРІЯ ОДНОГО ЖИТТЯ

(українською та російською мовами)

Редактор – С. Каракулін

Підписано до друку 21.05.2020 р.
Формат 64х90/16. Папір офс. Друк офс. Ум. друк. арк. 6,28
Гарнітура Times New Roman. Наклад 100 прим.
Замовлення № 21/05/20

Видавець: ТОВ «НВП «Інтерсервіс»
м. Київ, вул. Бориспільська, 9,
Свідоцтво серія ДК № 3534 від 24.07.2009 р.

Виготовлювач: Типографія «Айс Принт»
Тел: +38 (099) 192-00-33, +38 (048) 706-92-82
Site: www.ice-print.com.ua
E-mail: info@ice-print.com.ua